

Czasopismo naukowe | ISSN 2657-7895 (online)

Problemy Nauk Prawnych w Teorii i Praktyce

2019/1 kwiecień

Czasopismo naukowe

Problemy Nauk Prawnych w Teorii i Praktyce

2019/1 kwiecień | ISSN 2657-7895 (online)

REDAKCJA

Redaktor Naczelny: dr Klaudia Pujer

ADRES REDAKCJI

Exante Wydawnictwo Naukowe
dr Klaudia Pujer
ul. Buforowa 24 lok. 10
52-131 Wrocław
e-mail: wydawnictwo@exante.com.pl

RECENZENCI

dr hab. Agata Jurkowska-Gomułka, prof. WSiZ
dr Klaudia Pujer (recenzja wewnętrzna)

PROJEKT OKŁADKI

Redakcja
Źródło zdjęć na okładce: pixabay.com (geralt) udostępnione na licencji
CC0 Creative Commons, Public Domain, treść licencji jest dostępna na stronie:
<https://creativecommons.org/publicdomain/zero/1.0/legalcode.pl>

SKŁAD I ŁAMANIE

Redakcja

DRUK

Drukarnia Cyfrowa CopyART.eu
Leviko Leszek Staroń
ul. Bujwida 25
50-368 Wrocław

Nie wszystkie prawa zastrzeżone: niniejszy numer czasopisma jest dostępny na licencji
Creative Commons (CC BY-NC-ND 4.0)

Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Bez utworów zależnych 4.0 Międzynarodowe
Zezwala się na wykorzystanie publikacji zgodnie z licencją – pod warunkiem zachowania niniejszej
informacji licencyjnej oraz wskazania Redakcji jako licencjobiorcy praw do korzystania z tekstów
i Autorów jako właścicieli praw do tekstów. Treść licencji jest dostępna na stronie:
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/pl/legalcode>

Czasopismo jest dostępne w wersji elektronicznej
na stronie głównej Exante Wydawnictwo Naukowe pod osobnym linkiem:
<https://exante.com.pl/problemy-nauk-prawnych-w-teorii-i-praktyce/>

Serdecznie zapraszamy do lektury bieżącego numeru oraz wydań archiwalnych

*Redakcja zastrzega sobie prawo do skracania
i opracowywania artykułów oraz zmiany tytułów*

Spis treści

Arkadiusz Łukaszów

Kontrola przedsiębiorców realizowana przez powiatowe urzędy pracy w kontekście ustawy prawo przedsiębiorców 3

Grzegorz Czajka

Ochrona praw podatnika a ochrona interesu fiskalnego państwa w świetle ordynacji podatkowej 11

Aleksandra Polak-Kruszyk

Obowiązek wierności małżeńskiej w polskim systemie prawnym i konsekwencje jego naruszenia 22

KONTROLA PRZEDSIĘBIORCÓW REALIZOWANA PRZEZ POWIATOWE URZĘDY PRACY W KONTEKŚCIE USTAWY PRAWO PRZEDSIĘBIORCÓW

Arkadiusz Łukaszów

Uniwersytet Wrocławski, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii, Instytut Nauk Administracyjnych, Zakład Prawa Administracyjnego

Streszczenie

Kontrola jest bardzo szerokim pojęciem, które niewątpliwie związane jest z funkcjonowaniem administracji publicznej, jednostek, przedsiębiorców. Jednakże społeczny i gospodarczy rozwój państw stwarza potrzebę zmiany zakresu przestrzeni kontroli, jej narzędzi oraz metod. Istnieje wiele definicji kontroli z tym, że istota jest zawsze taka sama. To porównywanie aktualnego stanu ze stanem pożądanym. Wszelkie natomiast różnice w tym zakresie powinny być wykryte przez organ kontrolujący, a sposoby usunięcia zaistniałych rozbieżności muszą być wskazane w zaleceniach i opiniach.

Słowa kluczowe: kontrola, powiatowy urząd pracy, prawo przedsiębiorców, dofinansowanie, refundacja.

Wstęp

Kontrola jest procesem charakterystycznym dla wszystkich obszarów życia człowieka. Tym samym spotkać możemy się z nią na gruncie wszelkich zorganizowanych form działalności ludzkiej, niezależnie od tego, czy ich organizatorem jest podmiot umiejscowiony w strukturach administracji publicznej, czy jest to podmiot gospodarczy, czy wreszcie obywatel jako osoba prywatna, będąca uczestnikiem życia społecznego¹.

Kontrola towarzyszy zatem urzeczywistnieniu każdego projektu realizowanego przez administrację publiczną. Przykład stanowi wymóg prawny monitorowania zawartych przez powiatowe urzędy pracy umów cywilno-prawnych w ramach projektów realizujących podstawowe instrumenty rynku pracy uregulowane w treści art. 46 ust. 1 pkt 1 i 2 Ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy². Kontrola zawartych umów obejmuje weryfikację określonych normatywnie warunków, w tym kwot wydatkowanych na

poszczególne wartości materialne i prawne objęte przedmiotowym wsparciem, polegającą na sprawdzeniu faktycznego poniesienia kosztów kwalifikowalnych oraz ich zgodności z dokumentami płatniczymi przedłożonymi w urzędzie celem rozliczenia przyznanego dofinansowania lub refundacji, stopnia osiągnięcia założonych we wniosku o dofinansowanie wskaźników oraz zakresu rzeczowego realizowanego projektu. Kontrola jest przeprowadzana w trakcie trwania okresu umownego lub krótko po jego zakończeniu, poprzedzając ostatecznie rozliczenie i rozwiązanie umowy.

Doktrynalne pojęcie kontroli

Na gruncie prawa administracyjnego instytucja kontroli rozumiana jest w dwójaki sposób: po pierwsze jako funkcja – sprowadzająca się do przedstawienia obrazu instytucji wykonujących kontrolę, po drugie jako odrębny system organizacyjny – oznaczający całokształt podmiotów wykonujących czynności kontrolne³.

Kontrola polega na badaniu, czy działania administracyjne odpowiadają postulowanemu stanowi rzeczy, i na formułowaniu wniosków w wy-

¹ R. Czyżak, M. Czyżak, *Kontrola w administracji publicznej: istota, cele i rodzaje*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” 2003, 3/4, s. 67.

² Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (tekst jednolity Dz.U. z 2018 poz. 1265 ze zm.), dalej: u.p.z.

³ R. Czyżak, M. Czyżak, *op. cit.*, s. 67 i nast.

padku odstępstw od tego stanu. Można nawet twierdzić, że jest ona nieodłączną częścią samego procesu administrowania. Kontrola powinna być pomyślana tak, aby minimalizować wszelkie zjawiska patologiczne w procesie administrowania oraz zdarzające się w sposób oczywisty pomyłki i niedociągnięcia, a jednocześnie działać prewencyjnie, tzn. chronić przed powtórzeniem się tych zjawisk w przyszłości. Przyjmuje się powszechnie, że kontrola jest nieodzownym elementem każdego złożonego działania zarówno w sferze wewnętrznej administracji, jak i na zewnątrz administracji. W relacji pomiędzy podmiotem przeprowadzającym kontrolę (powiatowy urząd pracy) a przedsiębiorcą, który zawarł umowę cywilnoprawną, kontrola jest sprawą wtórną, pierwotną natomiast pozostaje samo działanie administracji publicznej mające na celu realizację instrumentów rynku pracy uregulowanych w treści art. 46 ust. 1, pkt 1 i 2 u.p.z.

Kontrola jako zjawisko powszechnie przyjęte w administracji publicznej stanowi w tym przypadku kryterium służące weryfikacji realizacji zawartych umów o dofinansowanie na rozpoczęcie działalności gospodarczej przez beneficjentów rzeczonoj pomocy, tj. osób bezrobotnych, które rozpoczęły prowadzenie działalności gospodarczej po zawarciu umowy cywilnoprawnej z powiatowym urzędem pracy.

W literaturze prawa administracyjnego kontrola jest definiowana czy też określana za pomocą różnych wyznaczników lub zakresów. M. Jaroszyński określił kontrolę w bardzo prosty sposób, jako sprawdzenie stanu faktycznego⁴. E. Iserzon definiuje kontrolę jako ogół czynności mających na celu ustalenie stanu faktycznego rzeczy oraz porównanie stanu istniejącego ze stanem postulowanym⁵. Wskazane definicje określają kontrolę bardzo ogólnie, mogłoby się wydawać, że mają bardzo wąski zakres zastosowania, z drugiej jednak strony można wskazać, że tak zdefiniowana kontrola poszerza zakres dziedzin, w których kontrola może być zastosowana. Nieco inaczej kontrolę definiuje A. Sylwestrzak przyjmując, że kontrola ma charakter wieloetapowy i wskazując czynności, które ją tworzą:

⁴ A. Sylwestrzak, *Kontrola administracji publicznej w III Rzeczypospolitej Polskiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2004, s. 15.

⁵ Por. E. Kubas, *System kontroli administracji publicznej w Polsce*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego” Seria Prawnicza, 2014, z. 84, s. 64.

przygotowanie kontroli, podjęcie kontroli i ustalenie faktycznego stanu sprawy w jednostce kontrolowanej, ocena osiągniętych rezultatów z punktu widzenia przyjętych kryteriów, odwołanie się do przewidzianych prawem środków leżących w zakresie organu kontroli i podmiotu kontrolowanego, obserwacja rezultatów kontroli⁶. Z kolei W. Dawidowicz zdefiniował kontrolę poprzez wskazanie działań, które obejmują: zbadanie istniejącego stanu rzeczy; zestawienie tego, co istnieje, z tym, co być powinno, co przewidują odpowiednie wzorce czy normy postępowania i formułowanie na tej podstawie odpowiedniej oceny; w przypadku istnienia rozbieżności między stanem istniejącym a stanem pożądanym ustalenie przyczyn tych rozbieżności i formułowanie zaleceń mających na celu wskazanie sposobów usunięcia niepożądanych zjawisk ujawnionych przez kontrolę⁷. E. Ochendowski wskazuje, że kontrola polega na ustaleniu istniejącego stanu rzeczy, ustaleniu jak być powinno, zestawieniu tego, co istnieje z tym, co być powinno, co przewidują odpowiednie wzorce – czy normy postępowania i formułowanie na tej podstawie różnicy między tym, co istnieje a tym jak być powinno, a w przypadku istnienia różnicy między stanem rzeczywistym a stanem pożądanym, na ustaleniu przyczyn tej różnicy i sformułowaniu zaleceń w celu usunięcia niepożądanych zjawisk⁸. E. Ochendowski również wskazuje na definicję kontroli sformułowaną przez W. Dawidowicza – „kontrola jest więc działaniem polegającym na badaniu istniejącego stanu rzeczy, zestawieniu faktów z tym, co być powinno i wyciągnięciu stąd wniosków”⁹. W. Wierzbowski kontrolę rozumie jako „porównywanie tego, co jest, z tym, co być powinno”¹⁰. Z kolei Z. Niewiadomski pojmuje kontrolę jako instytucję prawną oraz instytucję pełniącą funkcję sprawozdawczą¹¹. Kontrola w „Leksykonie

⁶ Za: *Ibidem*, s. 64.

⁷ *Ibidem*, s. 64.

⁸ E. Ochendowski, *Prawo administracyjne. Część ogólna*, TNOiK Dom Organizatora, Toruń 2002, s. 392.

⁹ *Ibidem*, s. 392.

¹⁰ M. Wierzbowski, J. Jagielski, J. Lang, M. Szubiakowski, A. Wiktorowska, red. M. Wierzbowski, *Prawo administracyjne*, LexisNexis, Warszawa 2013, s. 300; Por. J. Stugocki, *Prawo administracyjne zagadnienia ustrojowe*, WoltersKluwer, Warszawa 2012, s. 400.

¹¹ Z. Cieślak, I. Lipowicz, Z. Niewiadomski, G. Szpor, (red.) Z. Niewiadomski, *Prawo administracyjne*, LexisNexis, Warszawa 2013, s. 278 „(...) kontrola jako

prawa administracyjnego” definiowana jest w sposób następujący: „działanie polegające na ustaleniu stanu faktycznego związanego z określonym podmiotem (zbadaniu jego stanu organizacyjnego lub zachowania się), porównaniu tego stanu ze stanem postulowanym na podstawie wskazanego przez prawo kryterium stwierdzeniu ewentualnych rozbieżności między tymi stanami, ustaleniu ich przyczyn i formułowaniu zaleceń co do ich usunięcia i zapobiegania im na przyszłość”¹². J. Boć kontrolę definiuje przy pomocy następujących determinantów: „Najogólniej przez kontrolę rozumiemy: badanie zgodności stanu istniejącego ze stanem postulowanym, ustalenie zasięgu i przyczyn rozbieżności, przekazanie wyników tego ustalenia, a czasem i wynikających stąd dyspozycji zarówno podmiotowi kontrolowanemu, jak i podmiotowi organizacyjnie zwierzchniemu”¹³. Nieco odmiennie kontrolę administracyjną ujmuje P. Lisowski¹⁴.

jedna z więzi organizacyjnych – stan pozaorganizacyjnej zależności podmiotów, której istota polega na prawnym upoważnieniu organu kontrolującego do wiążącej oceny działania jego skutków, podjętego przez organ kontrolowany. Chodzi o kontrolę jako instytucję prawną (wiązkę norm prawnych, które ustanowiono z myślą o regulacji specyficznej, złożonej i trwałej relacji społecznej), w przeciwieństwie do kontroli będącej funkcją kierowania. Według innej definicji – sprawozdawczej, która opisuje nie normy prawne, lecz rzeczywistość (i potencjalny obszar uregulowania), kontrola to badanie zgodności stanu istniejącego z postulowanym, ustalenie zasięgu i przyczyn rozbieżności oraz przekazywanie wyników tego ustalenia. W tym znaczeniu kontrola jest pewnym procesem. Postępowanie kontrolne ma na celu ustalenie stanu faktycznego w zakresie działalności jednostek poddanych kontroli, rzetelne jego udokumentowanie i dokonanie oceny kontrolowanej działalności według określonych kryteriów”.

¹² E. Bojanowski, K. Żukowski (red.), *Leksykon prawa administracyjnego*, C.H. Beck, Warszawa 2009, s. 128.

¹³ J. Boć (red.), *Prawo administracyjne*, Kolonia Limited 2010, s. 378.

¹⁴ P. Lisowski, *Relacje strukturalne w polskim samorządzie terytorialnym*, Kolonia Limited, Wrocław 2013, s. 111, „Po pierwsze należy wyróżnić kontrolę (czy też stadium tak kwalifikowanej aktywności), w ramach której kontrolujący nie dysponuje (w ogóle lub jeszcze) środkami bezpośredniej ingerencji władczej służącymi do korygowania nieprawidłowości wskazywanych w wyniku kontroli. W takim przypadku przebieg działań kontrolnych obejmuje zatem «ustalenie (...) wyznaczeń, ustalenie (...) wykonań, ustalenie relacji między wyznaczeniami a wykonaniami w sensie stopnia ich zgodności ze sobą, a także ewentualnie przedstawienie przyczyn niezgodności i przedstawienie wyników tego zestawienia odpowiedniemu podmiotowi (...)». Tak ujmowana kontrola

Mając na uwadze powyższe definicje kontroli można przyjąć, że kontrola jest swego rodzaju procesem, składającym się z kilku następujących po sobie etapów tworzących pewien ciąg logicznych działań. Należy wskazać, że poszczególne etapy nie mogą istnieć samodzielnie. Etapy będące wypadkową kontroli tworzą dynamiczny proces, rozwijający się w miarę następowania po sobie czynności składających się na nią¹⁵.

Wszystkie przedstawione definicje kontroli zawierają w sobie elementy wspólne. Po pierwsze, jest nim zbadanie stanu faktycznego, czyli inaczej mówiąc tego z czym można się spotkać, w trakcie dokonywania czynności związanych z kontrolą. Przystępując do czynności kontrolnych za punkt wyjścia musimy zawsze określić pewnego rodzaju schemat, w którym zawierać się będą konkretne wytyczne, określające sposób i interpretację badanego stanu rzeczy kontrolowanego podmiotu¹⁶. Po drugie, wspólny mianownik stanowi porównywanie aktualnej sytuacji kontrolowanego podmiotu z przyjętymi kryteriami, czyli ze stanem pożądanym (stanem wzorcowym), do którego należy dążyć. Niewątpliwie istnienie takiego wzorca jest niezwykle istotnym elementem, ponieważ stosując metodę porównawczą (analityczno-dogmatyczną), pozwala na dostrzeżenie zgodności i różnic pomiędzy tym, co jest a tym, co powinno być¹⁷. Ujawnione w trakcie czynności kontrolnych rozbieżności pomiędzy dwoma stanami powodują opracowanie pewnych zaleceń i wskazówek, które pozwalają usunąć istnienie zjawisk niepożądanych w funkcjonowaniu podmiotów kontrolowanych¹⁸. Poza ujawnieniem nieprawidłowości należy ustalić przyczyny zaistniałego stanu rze-

obejmuje co do zasady cztery fazy postępowania (informacyjno-rozpoznawcze, analityczno-oceniające, diagnostyczne oraz oddziaływania w zakresie naprawczym), z tym że w tej ostatniej nie *dochodzi się* do środków bezpośredniej ingerencji władczej. Charakterystyczne dla tego rodzaju aktywności jest także to, że koncentruje się ona na czynnościach faktycznych (często wręcz się do nich ograniczając). Kontrolę w tym znaczeniu nazywa się (rozumianą jako aktywność o wyczerpanych już możliwościach) w doktrynie często po prostu kontrolą, czasami jednak oznacza się ją w sposób unikający już wieloznaczności pojęciowej, co polega na określeniu jej np. mianem kontroli czyściej czy kontroli *sensu stricto*”.

¹⁵ E. Kubas, *op. cit.*, s. 64.

¹⁶ *Ibidem*, s. 64.

¹⁷ *Ibidem*, s. 65.

¹⁸ *Ibidem*, s. 65.

czy, po to, aby w przyszłości uniknąć patologii w działalności organów kontrolowanych¹⁹. Jest to etap najważniejszy w całym procesie przeprowadzanej kontroli, ponieważ wyraża jej sens i znaczenie w zakresie przedmiotowym.

Należy pamiętać, że organ przeprowadzający kontrolę dysponuje pewnymi środkami, które w rezultacie mają konwalidować nieprawidłowości w działaniach podmiotów podlegających kontroli. Jednakże metody stosowane przez organ kontrolujący nie są wiążące a jedynie posiadają przymiot pomocniczości, czyli są pewnego rodzaju wskazówkami²⁰.

Kontrola zawartych przez powiatowe urzędy pracy umów o refundację lub dofinansowanie podjęcia działalności gospodarczej

Omawiając problematykę kontroli przedsiębiorców korzystających ze wsparcia finansowego realizowanego na podstawie art. 46 u.p.z w pierwszej kolejności należy mieć na uwadze wolność działalności gospodarczej uregulowaną w Ustawie z dnia 6 marca 2018 r. Prawo przedsiębiorców²¹. Kontrola ta odbywa się w drodze dokonywania oceny prawidłowości wykonania umów o dofinansowanie na rozpoczęcie działalności gospodarczej zawartych przez powiatowe urzędy pracy z osobami bezrobotnymi, które po dokonaniu rejestracji w organie ewidencyjnym, tj. Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej, zgodnie z Ustawą z dnia 6 marca 2018 r. o Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej i Punkcie Informacji dla Przedsiębiorcy²², stają się przedsiębiorcami, jak również monitorowania umów zawartych z przedsiębiorcami prowadzącymi działalność gospodarczą oraz monitorowania umów zawartych z niepublicznym przedszkolem i niepubliczną szkołą. Wolność działalności gospodarczej jest elementem niezwykle istotnym w kontekście kontrolowania zawartych umów, ponieważ stanowi ona

obok własności jeden z fundamentów społecznej gospodarki rynkowej, będącej filarem ustroju gospodarczego Rzeczypospolitej Polskiej²³. Ustawodawca powinien zatem tworzyć normy prawne, które będą stanowić zabezpieczenie wolności działalności gospodarczej. Kształtowanie przez prawo wolności gospodarczej oznacza więc aktywną rolę regulacji prawnych poprzez ustalanie jej treści adresowanej do konkretnego podmiotu. Ujęcie normatywne wolności działalności gospodarczej przyjmuje głównie postać wolności prawnie chronionej. W tym kontekście należy podkreślić, że PrPrzed stwarza bardziej efektywne niż dotychczas gwarancje zabezpieczeń dla korzystania przez przedsiębiorców z wolności działalności gospodarczej²⁴. Z punktu widzenia kontroli umów zawartych pomiędzy powiatowym urzędem pracy a podmiotami korzystającymi z pomocy zgodnie z art. 46 u.p.z. ważne są uprawnienia jakie przysługują beneficjentom pomocy zgodnie z uregulowaniem PrPrzed:

- podejmowanie, wykonywanie i zakończenie działalności gospodarczej – art. 2 PrPrzed;
- podejmowanie wszelkich działań, które nie są zakazane przez przepisy prawa – art. 8 PrPrzed;
- zwolnienie od obowiązkowego ubezpieczenia społecznego – art. 18 PrPrzed;
- uzyskanie indywidualnej interpretacji przepisów – art. 34-35 PrPrzed;
- odszkodowanie za szkodę poniesioną na skutek wykonania czynności kontrolnych z naruszeniem prawa – art. 46 PrPrzed;
- wniesienie sprzeciwu wobec podjęcia i wykonania czynności przez organ kontroli z naruszeniem przepisów prawa – art. 59 PrPrzed;

Urząd, dokonując oceny realizacji postanowień zawartej umowy z beneficjentem pomocy, winien bezwzględnie baczyc na powyższe uprawnienia wynikające z przepisów prawa i przy badaniu zgodności zachowań beneficjenta z postanowieniami umownymi nie wychodzić poza ramy zagwarantowanych uprawnień, przede wszystkim nie ograniczać swobody podejmowania działalności gospodarczej przez przedsiębior-

¹⁹ *Ibidem*, s. 65.

²⁰ *Ibidem*, s. 65.

²¹ Ustawa z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców (Dz.U. z 2018 646 ze zm.), dalej: PrPrzed.

²² Ustawa z dnia 6 marca 2018 r. o Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej i Punkcie Informacji dla Przedsiębiorcy (Dz.U. z 2018, poz. 647 ze zm.).

²³ A. Kurzawa, *Uprawnienia i obowiązki przedsiębiorców w nowej ustawie – Prawo przedsiębiorców*, „Edukacja Prawnicza, Kwartalnik” 2018/2019, nr 1(172), s. 18.

²⁴ *Ibidem*, s. 18.

ców. Powiatowe urzędy pracy dokonują czynności kontrolnych związanych z oceną prawidłowości wykonania zawartych umów na podstawie przepisów § 5 ust. 6 oraz § 9 ust. 5 Rozporządzenia Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 14 lipca 2017 r. w sprawie dokonywania z Funduszu Pracy refundacji kosztów wyposażenia lub doposażenia stanowiska pracy oraz przyznania środków na podjęcie działalności gospodarczej²⁵. Treść przytoczonych przepisów definiuje wymóg dokonywania przez urzędy pracy oceny prawidłowości wykonania umów o refundację kosztów wyposażenia lub doposażenia stanowiska pracy oraz umów przyznających jednorazowo środki na podjęcie działalności gospodarczej poprzez weryfikację spełnienia określonych w tym akcie warunków. Uregulowanie § 5 ust. 6²⁶ i § 9 ust. 5²⁷ r.s.f.p. statuuje podstawowe uprawnienia przedsiębiorców wynikające z przepisów ustawy PrPrzed, a w szczególności uprawnienie wynikające z art. 2 PrPrzed tj. „podejmowania, wykonywania i zakończenia działalności gospodarczej”, jak również uprawnienia wynikające z art. 8 PrPrzed: „podejmowania wszelkich działań, które nie są zakazane przez przepisy prawa”.

Regulacja art. 43 PrPrzed określa zakres przedmiotowy kontroli działalności gospodarczej przedsiębiorcy oraz organy upoważnione do przeprowadzania kontroli przedsiębiorców²⁸. Na

kanwie niniejszego przepisu należy podkreślić, że w nauce prawa kontrolę traktuje się jako jedną funkcji sprawowanych przez organy administracji wobec przedsiębiorców. Przyjmuje się, iż kontrola nie jest związana z kompetencją do władczego działania, chyba że wynika to z przepisów prawa, które dają kontrolującemu prawo do stosowania władczych środków prawnych, ale dopiero wynik kontroli stanowi podstawę do podejmowania władczych środków wobec działania podmiotu niezgodnego z wzorcem prawidłowego działania²⁹. Z uwagi na charakter prowadzonej działalności gospodarczej, przedsiębiorcy podlegają różnym rodzajom kontroli m.in. kontroli podatkowej, kontroli w zakresie przestrzegania przepisów prawa pracy (w szczególności bezpieczeństwa i higieny pracy), zgodności prowadzonej działalności gospodarczej z posiadaną koncesją lub zezwoleniem, przestrzegania norm jakościowych czy norm budowlanych³⁰. Zasadniczym zagadnieniem w obecnym stanie prawnym jest zakres zastosowania przepisów o kontroli, a mianowicie czy obejmują one wszelkie czynności kontrolne podejmowane wobec przedsiębiorców czy tylko te, które pozostają w związku z prowadzoną działalnością gospodarczą³¹. W poprzednim stanie prawnym, pod rządami ustawy o swobodzie działalności gospodarczej³² rozdział 5 początkowo był zatytułowany „Kontrola przedsiębiorcy”, natomiast nowelizacja z dnia 19 grudnia 2008 r.³³ zmieniła tytuł rozdziału 5 na „Kontrola działalności gospodarczej przedsiębiorcy”³⁴. Dokonując subsumcji w odniesieniu do obecnej regulacji należy stwierdzić, że dotyczy ona nie każdej kontroli skierowanej do podmiotu będącego przedsiębiorcą, lecz takiej, której przedmiotem jest przestrzeganie przez przedsiębiorcę prowadzącego działalność gospodar-

²⁵ Rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 14 lipca 2017 r. w sprawie dokonywania z Funduszu Pracy refundacji kosztów wyposażenia lub doposażenia stanowiska pracy oraz przyznania środków na podjęcie działalności gospodarczej (Dz.U. z 2017r., poz. 1380), dalej: r.s.f.p.

²⁶ „Starosta w trakcie trwania umowy o refundację, o której mowa w § 1 ust. 1 pkt 1 i 2, dokonuje oceny prawidłowości wykonania umowy, w szczególności poprzez weryfikację spełnienia warunku, o którym mowa w § 8 ust. 2 pkt 1”.

²⁷ „Starosta w trakcie trwania umowy o dofinansowanie dokonuje oceny prawidłowości wykonania umowy, w szczególności poprzez weryfikację spełnienia warunku, o którym mowa w § 8 ust. 2 pkt 1”.

²⁸ Zob. art. 45 PrPrzed, „1. Kontrola działalności gospodarczej przedsiębiorców jest przeprowadzana na zasadach określonych w niniejszej ustawie, chyba że zasady i tryb kontroli wynikają z ratyfikowanych umów międzynarodowych albo bezpośrednio stosowanych przepisów prawa Unii Europejskiej. 2. W zakresie nieuregulowanym w niniejszym rozdziale stosuje się odrębne przepisy. 3. Zakres przedmiotowy kontroli działalności gospodarczej przedsiębiorcy objętej kontrolą oraz organy upoważnione do jej prze-

prowadzenia określają odrębne przepisy, z uwzględnieniem przepisów art. 40 i art. 43 ust. 7”.

²⁹ G. Kozieł (red.), *Prawo przedsiębiorców Przepisy wprowadzające do Konstytucji Biznesu*, C.H. Beck, Warszawa 2019, s. 266.

³⁰ *Ibidem*, s. 268.

³¹ *Ibidem*, s. 268.

³² Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (tekst jednolity Dz.U. z 2017, poz. 2168), akt uchylono: 30.04.2018 r.

³³ Ustawa z dnia 19 grudnia 2008 r. o zmianie ustawy o swobodzie działalności gospodarczej oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2009r., nr 18, poz. 97 ze zm.).

³⁴ G. Kozieł, *op. cit.*, s. 269.

czą przesłanek podejmowania i wykonywania działalności gospodarczej określonych przez prawo³⁵. Mając jednak na uwadze uregulowanie PrPrzed należałoby postulować jak najszersze stosowanie przepisów tej ustawy w zakresie kontroli działalności gospodarczej, ponieważ z przepisów art. 45 ust. 1-3 PrPrzed, jak również wielu wyłączeń zastosowania niniejszej ustawy zawartych w innych przepisach wynika, że przepisy ustawy o kontroli mają charakter ogólny, tj. odnoszą się zasadniczo do wszystkich rodzajów kontroli działalności gospodarczej, jednakże wyraźnie zakłada, że przepisy odrębne ustanowią właściwe podstawy kompetencyjne dla organów kontroli³⁶. Najczęściej przepisy odrębne wprost odsyłają w zakresie kontroli przedsiębiorców do przepisów PrPrzed³⁷. Niemniej jednak takie odesłania w kontekście omawianej regulacji dla ich stosowania nie jest potrzebne, ponieważ treść art. 45 PrPrzed, jak i liczne wyłączenia zastosowania przepisów zawarte w rozdziale 5 powyższego aktu stwarzają domniemanie, że przedmiotowa ustawa ma zastosowanie ogólne zasadniczo w odniesieniu do każdej kontroli działalności gospodarczej³⁸.

Zgodnie z § 5 ust. 6 i § 9 ust. 5 r.s.f.p. powiatowe urzędy pracy nie wykonują czynności kontrolnych *sensu stricto*, ponieważ akt ten nie nadaje im przymiotu organu kontroli³⁹. Owego przymiotu kontroli powiatowym urządowi pracy nadają same działania kontrolne poprzez stoso-

wanie władztwa administracyjnego⁴⁰ podczas czynności kontrolnych, ponieważ kontrola to pełen proces, ciąg czynności, takich jak ustalenie istniejącego stanu rzeczy, jego ocena oraz udzielenie wskazań służących zniesieniu nieprawidłowości i zapobieżeniu ich powstawaniu w przyszłości⁴¹. Władztwo administracyjne organu kontrolnego (powiatowego urzędu pracy) uwidacznia się w sytuacji, gdy podczas czynności kontrolnych zostaną ujawnione rozbieżności pomiędzy stanem zastanym, a stanem postulowanym. W wyniku ujawnienia rozbieżności, urząd może zobowiązać stronę umowy do usunięcia wadliwości, jak również może zastosować przymus w postaci wypowiedzenia umowy o dofinansowanie, skutkującego koniecznością zwrotu dofinansowania w całości lub w części. Zatem na podstawie przepisów szczególnych zawartych w rozdziale 5 PrPrzed i przy zastosowaniu wykładni systemowej w kontekście przymiotu władztwa administracyjnego należy bezwzględnie mieć na uwadze fakt, iż powiatowe urzędy pracy realizują ocenę prawidłowości wykonania umowy o dofinansowanie za pomocą desygnatów kontroli administracji publicznej. Wobec powyższego rozdział 5 PrPrzed winien być stosowany wprost podczas oceny wypełnienia warunków umownych przez przedsiębiorcę.

Podsumowanie

Niewątpliwie istnieje bardzo wiele definicji kontroli podkreślających różne jej funkcje. Niemniej istota kontroli zawsze pozostaje niezmienna, ma ona na celu porównanie istniejącego stanu ze stanem pożądanym⁴². Jednakże wszelkie różnice występujące pomiędzy tymi stanami winny być wykryte przez organ kontrolujący, a sposoby i wskazówki mające wyeliminować te niedociągnięcia muszą być wskazane w zaleceniach i wnioskach⁴³.

W chwili obecnej polski system kontroli administracji publicznej jest gruntownie reformowany. Przyczyną takiego stanu rzeczy jest reforma

³⁵ *Ibidem*, s. 269.

³⁶ G. Kozieł, *op. cit.*, s. 270.

³⁷ Zob. art. 34 ust. 1 ustawy z dnia 6 marca 2018 r. o zasadach uczestnictwa przedsiębiorców zagranicznych i innych osób zagranicznych w obrocie gospodarczym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2018 r., poz. 649 ze zm.) „1. Właściwy organ, na wniosek właściwego organu z innego państwa członkowskiego, udziela informacji oraz przeprowadza kontrolę usługodawcy z państwa członkowskiego na zasadach określonych przepisami rozdziału 5 Ustawy z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców, oraz przepisami ustaw odrębnych” lub art. 291c Ustawy z dnia 29 sierpnia 1997r. ordynacja podatkowa (tekst jednolity Dz.U. z 2018 poz. 800 ze zm.): „Do kontroli działalności gospodarczej podatnika będącego przedsiębiorcą stosuje się przepisy rozdziału 5 ustawy z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców”.

³⁸ G. Kozieł, *op. cit.*, s. 271.

³⁹ Por art. 1 ust. 1 Ustawy z dnia 23 grudnia 1994r. o Najwyższej Izbie Kontroli (tekst jednolity Dz.U. 2019 poz. 489: „Najwyższa Izba Kontroli jest naczelnym organem kontroli państwowej”.

⁴⁰ E. Ochendowski, *Prawo administracyjne...*, *op. cit.*, s. 24 i nast.

⁴¹ T. Hoffmann, *Prawne podstawy systemu kontroli administracji w Polsce*, „Zarządzanie Publiczne” 2008 nr 3(5).

⁴² E. Kubas, *op. cit.*, s. 74.

⁴³ *Ibidem*, s. 74.

systemu administracji publicznej w zakresie regulacji dotyczących przedsiębiorców, przejawiająca się ciągłym tworzeniem nowych instytucji i likwidacją dotychczasowych urzędów administracji publicznej, zmianą układu współzależności pomiędzy tymi instytucjami, a wreszcie zauważalną liberalizacją prawa dotyczącego przedsiębiorców, która znalazła odzwierciedlenie na gruncie nowelizacji ustawodawstwa w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej wprowadzonej Ustawą z dnia 6 marca 2018 r. Prawo przedsiębiorców⁴⁴. Niemniej jednak, cel kontroli pozostaje zawsze taki sam. Istnienie należytej zorganizowanej i funkcjonującej kontroli jest zawsze koniecznym warunkiem osiągnięcia pożądanego poziomu jakości wykonywanych zadań publicznych. Tym samym kontrola i jej funkcja, niezależnie od istniejącego systemu administracji publicznej, pozostaje niezmieniona⁴⁵.

Bibliografia

- Boć J. (red.), *Prawo administracyjne*, Kolonia Limited, Wrocław 2010.
- Bojanowski E., Żukowski K. (red.), *Leksykon prawa administracyjnego*, C. H. Beck, Warszawa 2009.
- Cieślak Z., Lipowicz I., Niewiadomski Z., Szpor G. (red.), *Prawo administracyjne*, Niewiadomski Z., LexisNexis, Warszawa 2013.
- Czyżak R., Czyżak M., *Kontrola w administracji publicznej: istota, cele i rodzaje*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” 2003, nr 3/4.
- Hoffmann T., *Prawne podstawy systemu kontroli administracji w Polsce*, „Zarządzanie Publiczne” 2008 nr 3 (5).
- Kozieł G. (red.), *Prawo przedsiębiorców. Przepisy wprowadzające do Konstytucji Biznesu*, C.H. Beck, Warszawa 2019.
- Kubas E., *System kontroli administracji publicznej w Polsce*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego” Seria Prawnicza, 2014, z. 84.
- Kurzawa A., *Uprawnienia i obowiązki przedsiębiorców w nowej ustawie – Prawo przedsiębiorców*, „Edukacja Prawnicza” 2018/2019, nr 1(172).
- Lisowski P., *Relacje strukturalne w polskim samorządzie terytorialnym*, Kolonia Limited, Wrocław 2013.
- Nowacki J., Tobor Z., *Wstęp do prawoznawstwa*, Naukowa Oficyna Wydawnicza, Katowice 1996.
- Ochendowski E., *Prawo administracyjne. Część ogólna*, TNOiK Dom Organizatora, Toruń 2002.
- Sługocki J., *Prawo administracyjne zagadnienia ustrojowe*, WoltersKluwer, Warszawa 2012.
- Sylwestrzak A., *Kontrola administracji publicznej w III Rzeczypospolitej Polskiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2004.

Wierzbowski M., Jagielski J., Lang J., Szubiakowski M., Wiktorowska A., red. Wierzbowski M., *Prawo administracyjne*, LexisNexis, Warszawa 2013.

Akty prawne

- Ustawa z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców (Dz.U. z 2018 646 ze zm.).
- Ustawa z dnia 6 marca 2018 r. o Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej i Punkcie Informacji dla Przedsiębiorcy (Dz.U. z 2018, poz. 647 ze zm.).
- Ustawa z dnia 19 grudnia 2008 r. o zmianie ustawy o swobodzie działalności gospodarczej oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2009r., nr 18, poz. 97 ze zm.).
- Ustawa z dnia 6 marca 2018 r. o zasadach uczestnictwa przedsiębiorców zagranicznych i innych osób zagranicznych w obrocie gospodarczym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2018 r., poz. 649 ze zm.).
- Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (tekst jednolity Dz.U. z 2018 poz. 1265 ze zm.).
- Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (tekst jednolity Dz.U. z 2017, poz. 2168), akt uchylono: 30.04.2018 r.
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997r. ordynacja podatkowa (tekst jednolity Dz.U. z 2018 poz. 800 ze zm.).
- Ustawa z dnia 23 grudnia 1994r. o Najwyższej Izbie Kontroli (tekst jednolity Dz.U. 2019 poz. 489).
- Rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 14 lipca 2017 r. w sprawie dokonywania z Funduszu Pracy refundacji kosztów wyposażenia lub doposażenia stanowiska pracy oraz przyznania środków na podjęcie działalności gospodarczej (Dz.U. z 2017r., poz. 1380).

⁴⁴ R. Czyżak, M. Czyżak, *op. cit.*, s. 91.

⁴⁵ *Ibidem*, s. 91

CONTROL OF ENTREPRENEURS CARRIED OUT BY THE DISTRICT LABOUR OFFICES IN THE CONTEXT OF THE ENTREPRENEURS' LAW

Summary

Control is a very broad concept that is undoubtedly related to the functioning of public administration, individuals, entrepreneurs. However, the social and economic development of states creates the need to change the scope of control space, its tools and methods. It should be emphasized that the existence of control in a democratic state of law is necessary due to its key role in improving the functioning of public administration. There are a lot of definitions of control, but the essence is always the same, comparing the current state with the desired state. Any differences in this respect should be detected by the controlling authority, and the methods to remove discrepancies must be indicated in recommendations and opinions.

Keywords: control, public administration, district labor office, the entrepreneurs' law, co-financing, refund.

OCHRONA PRAW PODATNIKA A OCHRONA INTERESU FISKALNEGO PAŃSTWA W ŚWIETLE ORDYNACJI PODATKOWEJ

Grzegorz Czajka

Uniwersytet Łódzki, Wydział Prawa i Administracji

Streszczenie

Celem pracy jest ocena skuteczności rozwiązań prawnopodatkowych chroniących podatnika przy jednoczesnej ochronie polityki fiskalnej państwa. Autor dokonuje analizy pozycji prawnej podatnika w stosunku prawnopodatkowym. Dalej omówiono kwestię prawnych narzędzi służących egzekwowaniu nałożonych na podatnika obowiązków prawnopodatkowych. W pracy posłużono się metodą dogmatyczno-prawną – dokonano przeglądu regulacji prawnych oraz przeanalizowano stanowiska doktryny w omawianej materii.

Słowa kluczowe: podatnik, stosunek prawnopodatkowy, odpowiedzialność za obowiązania podatkowe.

Wprowadzenie

Polityka sukcesywnego zwiększania wydatków publicznych na cele społeczne, zdrowotne, gospodarcze itp. powinna być realizowana równoległe z polityką stabilizacji poziomu wpływów środków do budżetu, z którego te cele mają być realizowane. Analizując obecną aktywność ustawodawcy, zauważyć można tendencję do tworzenia coraz bardziej restrykcyjnych przepisów prawnych, dotyczących podmiotów, które mają te wpływy dostarczać. Argumentuje się to potrzebą wzmocnienia przestrzeni prawnej, w której występuje zjawisko nieuprawnionej redukcji obciążenia ekonomicznego przez adresata tych norm prawnych, które te obciążenia usankcjonowały.

Podatki jako główne źródło dochodów państwa¹, stanowią podstawę finansowania realizowanych zadań publicznych. Z tego względu intencją ustawodawcy jest uskutecznianie narzędzi prawnych poboru i kontroli przepływów środków stanowiących dochody podatkowe.

Celem pracy jest ocena skuteczności zastosowanych rozwiązań prawnopodatkowych. Skuteczność została zbadana w oparciu o kryterium kompleksowości przepisów podatkowych, jak

i także stopnia przejrzystości dla ich adresata, uznając, iż tylko jasne i przejrzyste prawo gwarantuje prawidłowość ich realizacji (odniesienie do roli interpretacji podatkowych według J. Kulickiego²).

Pozycja prawna podatnika w stosunku prawnopodatkowym

Prawo do nakładania na obywateli podatków pierwotnie upatrywane było w stosunku podporządkowania jednostki państwu, dlatego panował pogląd, iż skoro struktury państwowe korzystają z władztwa państwowego, obowiązki, jakie nakłada się na obywatela, nie muszą mieć pokrycia w normach prawnych. Takie podejście stopniowo ewaluowało do momentu, kiedy przyjęto, że część ogólna prawa podatkowego zawiera w sobie dwie grupy przepisów: przepisy regulujące podstawowe zobowiązanie, jakim jest spełnienie świadczenia, stanowiące „zasady prawa materialnego” oraz przepisy regulujące zobowiązania uzupełniające, dotyczące wymiaru i poboru podatku, stanowiące „zasady prawa formalnego”. Twórca tej koncepcji – F. Myrbach-Rheinfeld – uznał, iż nakładane na podmiot zobowiązany obowiązki

¹ Według szacunkowych danych Ministerstwa Finansów dotyczących wykonania budżetu państwa za styczeń – grudzień 2018 r., wpływ z podatków stanowiły 92,05% ogółu dochodów.
Źródło: <http://www.mf.gov.pl> (online: 11.02.2019).

² J. Kulicki, *Ocena skutków wprowadzenia i stosowania instytucji indywidualnych interpretacji prawa podatkowego*, „Analizy BAS” 2017, nr 3 (145), s. 1, <http://www.bas.sejm.gov.pl/analizy.php> (online: 10.02.2019).

w ramach stosunku władztwa i przyporządkowania, powinny mieć swoje źródło w prawie formalnym³.

Uznaje się, że prawo publiczne stanowi źródło umocowania stosunków prawnopodatkowych. Podnosi się fakt, iż treścią takiego stosunku jest uprawnienie państwa do żądania od jednostki spełnienia określonego świadczenia, a obowiązkiem tej jednostki jest to świadczenie spełnić. Zatem, w myśl art. 84 Konstytucji⁴, zgodnie z którym, jednym z obowiązków każdego obywatela jest powinność ponoszenia ciężarów i świadczeń publicznych, przy jednoczesnym wskazaniu podatku jako jednego z rodzajów tych świadczeń, treścią stosunku prawnopodatkowego będzie obowiązek zapłaty podatku.

Stosunek prawnopodatkowy zasadniczo różni się od relacji regulowanych prawem prywatnym, niemożnością kształtowania jego treści przez oba podmioty tego stosunku. Treść stosunku prawnego podmiotów w prawie cywilnym jest przejawem ich woli, natomiast w stosunku prawnopodatkowym musi ona wynikać z ustawy⁵. Warunek regulacji ustawowej wynika z konstytucyjnej zasady państwa prawnego. Zgodnie z art. 7 Konstytucji, organy państwowe działają na podstawie i w granicach prawa. W myśl tej zasady organy władzy publicznej realizują i mogą realizować swoje uprawnienia w drodze władczego działania jedynie na podstawie przepisów prawa⁶.

Zgodnie z treścią art. 217 Konstytucji, nakładanie podatków oraz określanie jego elementów konstrukcyjnych może następować tylko i wyłącznie w drodze ustawy. Przepis ten w korelacji z art. 84 Konstytucji jednoznacznie wskazuje, iż akt ten stanowi najważniejsze źródło prawa podatkowego. Umocowanie podatku w przepisach konstytucyjnych wywodzi się z zasady „ustawowej regulacji podatku”, nazywaną również „zasadą wyłączności ustawowej”. Przytoczone przepisy wskazują także, iż ten najważniejszy akt normatywny nadaje uprawnienie władztwa podatkowego państwa w zakresie realizacji zadań publicznych, których źródło

finansowania stanowią podatki (i nie tylko). Ustawy stanowią zatem dominujące źródło prawa podatkowego⁷. Prawodawca ustawą z dnia 29 sierpnia 1997 r. Ordynacja podatkowa⁸ niejako przenosi przytoczony powyżej przepis art. 217 Konstytucji na grunt stosowania norm podatkowych, wprowadzając zasady ogólne postępowania podatkowego, wśród których, najistotniejsze znaczenie będzie miała zasada praworządności (legalizmu).

Wzniosłość art. 217 Konstytucji zawiera się w nakazie skierowanym do organów władzy publicznej, aby te nie kierowały się uznaniowością przy nakładaniu tych danin. Zakaz uznaniowości przy nakładaniu danin publicznych wyrażony w Konstytucji wyznacza reguły ich ustanawiania. O konieczności bezwzględnego stosowania przez prawodawcę te same zasady pisze H. Dzwonkowski, stwierdzając, że: „wyłączność parlamentu w decydowaniu o obowiązkach podatkowych nie może oznaczać aprobaty dla łamania reguł prawidłowej legislacji podatkowej. Pełna swoboda w kształtowaniu zakresu i wysokości świadczeń podatkowych przysługuje parlamentowi tylko wówczas, gdy działa on w ramach i granicach Konstytucji RP”⁹.

Czynnikiem warunkującym powstanie, zmianę lub ustanie stosunku prawnego jest zaistnienie zdarzenia określonego przepisami prawa. Może to być także działanie prawne wywołujące skutki prawne, będące pochodną oświadczenia woli podmiotu. Stosunek prawnopodatkowy będzie zatem odmianą stosunku prawnego, jako że jego podstawą będzie wzajemna relacja podmiotowa regulowana normami prawa podatkowego¹⁰. Stosunek prawnopodatkowy, niezdefiniowany w przepisach prawa podatkowego, można określić jako prawnie uregulowane relacje co najmniej dwóch podmiotów. W doktrynie podmioty prawa podatkowego zostały wyraźnie „nazwa-

³ M. Kalinowski, *Przedmiot podatku*, TNOiK, Toruń 2013, s. 202, 204-205.

⁴ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483, ze zm.).

⁵ *Ibidem*, s. 208-209.

⁶ H. Izdebski, M. Kulesza, *Administracja publiczna: zagadnienia ogólne*, Liber, Warszawa 2004, s. 284.

⁷ W. Nykiel, *Prawo podatkowe* [w:] W. Nykiel (red.), *Polskie prawo podatkowe*, Difin, Warszawa 2015, s. 27-28.

⁸ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Ordynacja Podatkowa (tekst jednolity Dz.U. z 2018 r. poz. 800 ze zm.), dalej: u.o.p.

⁹ H. Dzwonkowski, *Podatki i inne dochody budżetowe – problemy teorii i praktyki*, [w:] Z. Szpringer (red.), *Budżet państwa*, Kancelaria Sejmu, Warszawa 2007, s. 40, <http://www.bas.sejm.gov.pl/inne.php> (online: 04.06.2017).

¹⁰ E. Ura, *Prawo administracyjne*, Wolters Kluwer, Warszawa 2015, s. 76.

ne” i zdefiniowane, ale określenie, czym one są, oraz jaka jest ich pozycja w tej relacji, będzie wynikało z charakteru prawnego podatku.

Charakter prawny podatku, zdefiniowany w art. 6 u.o.p. wskazuje, że relacja prawnopodatkowa będzie oparta na zasadzie podrzędności podmiotu, na którym ciąży prawny obowiązek spełnienia świadczeń, wobec podmiotu nadrzędnego, czyli uprawnionego do żądania spełnienia tegoż świadczenia.

Stosunek podrzędności podmiotowej w stosunku prawnopodatkowym wynika z konstrukcji ustrojowej podatku – jest on tworem ukształtowanym przez władzę państwową, tzn. jego zakres i wysokość jest określana zawsze ustawowo. Jednostronność w nakładaniu obciążeń podatkowych nie będzie wynikała z przepisów prawa publicznego, którego fundamentem jest swobodne kształtowanie stosunku zobowiązaniowego, ale z przepisów u.o.p., w której wyposaża się podmiot uprawniony w uprawnienie władczego ustanawiania tego ciężaru publicznego, jakim jest podatek. Innymi słowy, tylko poprzez ustawę podatkową nakłada się i pobiera podatek od jego adresata. Uprawnienie i realizacja władczego działania podmiotu uprawnionego do ustanawiania i pobierania podatku, wobec podmiotu tym podatkiem obciążonym, nie może stanowić przedmiotu jakiegokolwiek umowy, na przykład takiej, jaką zawierają między sobą podmioty prawa cywilnego¹¹.

Zaproponowany podział podmiotów prawa podatkowego według kryterium podporządkowania wynika z charakteru tych podmiotów w przestrzeni uczestnictwa w tworzeniu stosunku prawnopodatkowego. W doktrynie podmioty te dzieli się na:

- 1) podmiot czynny (uprawniony), wyposażony w uprawnienie żądania spełnienia świadczenia podatkowego, występujący w roli wierzyciela podatkowego. Podmiotem czynnym będzie związek publicznoprawny – państwo lub jednostka samorządu terytorialnego, które to swoje uprawnienia realizują poprzez nadane ustawowo kompetencje właściwych organów podatkowych;
- 2) podmiot bierny (zobowiązany) – podmiot

¹¹ W. Wójtowicz, *Pojęcie i charakter podatku jako dochodu publicznego* [w:] P. Smoleń, W. Wojtowicz (red.), *Prawo podatkowe*, C.H. Beck, Warszawa 2014, s. 8.

obowiązany do zapłaty podatku¹².

Podmiotem zobowiązanym stosunku prawnopodatkowego jest podatnik. Artykuł 7 u.o.p. ustanawia warunek konieczny, aby można było wskazać dany podmiot jako podatnika – tym warunkiem jest powstanie obowiązku podatkowego. Obowiązek podatkowy, określony jest w u.o.p. jako obowiązkowa, nieskonkretyzowana powinność spełniania świadczenia pieniężnego o przymusowym charakterze, powstająca z chwilą zaistnienia zdarzenia określonego w ustawach podatkowych, które taki obowiązek nakładają. Tak szeroki katalog podmiotowy wynika z powszechnego charakteru podatku, wyrażającego się w intencji ustawodawcy do objęcia obowiązkiem podatkowym jak największej grupy podmiotów, w korelacji z maksymalną ilością zdarzeń wywołujących ten obowiązek¹³.

Przesłanką powstania obowiązku podatkowego jest zaistnienie określonego ustawami podatkowymi zdarzenia. Wobec tego element ten nie podlega uznaniowości zarówno ze strony podatnika, jak i organu podatkowego¹⁴. Konkretyzacja podmiotu zobowiązanego w związku z powstaniem obowiązku podatkowego skutkuje powstaniem stosunku prawnopodatkowego o charakterze nierozzerwalnym, tzn. podmioty tego stosunku nie mogą uwolnić się od tego obowiązku, czy też przenieść go na inne podmioty, np. w drodze czynności prawnych czy też poprzez akt administracyjny. W świetle powyższego, zasadniczym wnioskiem jest fakt, iż obowiązek podatkowy, choć w przepisach prawa podatkowego określany abstrakcyjnie, przypisywać należy indywidualnie dla każdego podmiotu. Spełnienie obiektywnie i ustawowo określonych przesłanek obowiązku podatkowego, prowadzi do indywidualizacji, a w dalszej kolejności do konkretyzacji, by finalnie przekształcić się w zobowiązanie podatkowe¹⁵, czyli zgodnie z treścią art. 5 u.o.p. – w zobowiązanie podatnika do zapłaty podatku na rzecz Skarbu Państwa, województwa, powiatu albo gminy, w wysokości,

¹² R. Oktaba, *Prawo podatkowe*, C.H. Beck, Warszawa 2016, s. 4, 28, 32.

¹³ *Ibidem*, s. 6.

¹⁴ Wyrok NSA z dnia 7 kwietnia 2016 r., II FSK 433/14, CBOSA.

¹⁵ B. Brzeziński, M. Kalinowski, A. Olesińska, *Zobowiązania podatkowe: komentarz do działu I, II i III ustawy z dnia 29 sierpnia 1977 r. – Ordynacja Podatkowa*, TNOiK, Toruń 1999, s. 24-27.

w terminie oraz w miejscu określonym w przepisach prawa podatkowego i który wynika z obowiązku podatkowego.

Realizacja obowiązków podatkowych przez podatnika

Określenie zakresu obowiązków prawnopodatkowych, jakie przypisuje się podatnikowi, aby mógł on prawidłowo wykonać ciążące na nim obowiązki jako zobowiązane wobec państwa (i nie tylko) w obrębie prawa podatkowego, niezbędnym jest do ustalenia zakresu jego odpowiedzialności. Celem finalnym jest dostarczenie do budżetu wpływów podatkowych w wysokości, jaka wynikać powinna z obowiązującego prawa. Nie jest to jedyny cel, bowiem przecież stanowienie prawa nie tylko takie funkcje spełnia – porządkuje wzorce zachowań, wzmacnia poczucie więzi obywatela z państwem. Normy prawne spełniają funkcję kontroli społecznej, rozdziału dóbr i usług, organizacyjną oraz wychowawczą¹⁶.

Obowiązki podatnika ukształtowane w ramach związku prawnopodatkowego, doktryna rozdziela na obowiązki podstawowe i obowiązki instrumentalne. Podstawowym obowiązkiem podatnika jest zapłata należności publicznoprawnej, czyli podatku, jako zmaterializowanego obowiązku podatkowego, który przerodził się w zobowiązanie podatkowe. Obowiązki instrumentalne zabezpieczają prawidłowe wykonanie obowiązku podatkowego¹⁷.

Jedną z uniwersalnych zasad podatkowych, mających charakter standaryzujący i postulatywny dla ustawodawcy i praktyki podatkowej, stworzonych przez Adama Smitha, jest zasada pewności¹⁸. Stanowi ona, iż wysokość, miejsce płatności, sposób zapłaty i termin płatności podatku nie powinny budzić wątpliwości u podatnika – jasno określone i sprecyzowane elementy konstrukcyjne wpływają na ochronę podatnika przed konsekwencjami kryminogennych działań

funkcjonariuszy administracji skarbowej¹⁹. Zasada ta, z tych kilku stworzonych przez A. Smitha, wyznaczających standardy tworzenia współczesnych systemów podatkowych, stanowi granicę odpowiedzialności za stosowanie norm podatkowych przez podatnika. Tylko jasno stworzone zasady podatkowe pozwolą uchronić podatnika przed odpowiedzialnością podatkową, a organy podatkowe „ustrzec” przed dowolnością ich stosowania i interpretacji.

Zakres obowiązków podatnika został w sposób ogólny uregulowany w przepisach u.o.p., natomiast poszczególne czynności składające się na wykonanie obowiązków podatkowych odnajdujemy w poszczególnych ustawach podatkowych²⁰. Wynika to z różnorodności i odmienności faktycznej zobowiązań w ustawach systemu podatkowego. Klasyczne rozumienie istoty zobowiązania podatkowego polega na „wyprowadzeniu” obowiązku podatkowego z ustaw podatkowych, przekształcającego się w zobowiązanie podatkowe²¹.

Ustanie stosunku prawnopodatkowego

Konsekwencją przedstawionych rozważań powinna być analiza, kiedy podmioty stosunku zobowiązaniowego przestają być podmiotami zobowiązanymi.

Stosunek prawnopodatkowy, łączący podatnika ze związkiem publicznoprawnym, wygasa wraz z wygaśnięciem zobowiązania podatkowego. Kiedy zobowiązanie podatkowe wygasa, organ podatkowy nie może skutecznie żądać od zobowiązanego spełnienia świadczenia. Zobowiązanie podatkowe, skonkretyzowane podmiotowo i przedmiotowo, jeśli wygasa, przestaje istnieć w przestrzeni prawnej, co w dużym skrócie można określić wyrażeniem: nie ma zobowiązania, nie ma podatku i podatnika. Wygaśnięcie zobowiązania podatkowego wpływa także na sferę proceduralną prawa podatkowego. Zgodnie z orzecnictwem, wygaśnięcie wierzytelności powoduje prawnie skuteczne wygaśnięcie wszelkich postępowań, a szczególnie tych,

¹⁶ J. Wróblewski, *Pojęcie prawa* [w:] W. Lang (red.), *Teoria państwa i prawa*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1986, s. 272-273.

¹⁷ B. Brzeziński, *Wprowadzenie do prawa podatkowego*, TNOiK, Toruń 2008, s. 167.

¹⁸ C. Kosikowski, *Prawo finansowe w Unii Europejskiej i Polsce*, LexisNexis, Warszawa 2005, s. 144-145.

¹⁹ R. Oktaba, *op. cit.*, s. 3.

²⁰ A. Korczyn, *Ordynacja Podatkowa*, Sigma Zakład Doradztwa Organizacyjno-Finansowego, Skierniewice 1998, s. 70.

²¹ R. Oktaba, *op. cit.*, s. 38.

mających na celu ustalenie wymiaru zobowiązania, gdyż postępowanie takie staje się bezprzedmiotowe²².

Dokonując analizy poszczególnych sposobów wygaśnięcia zobowiązania podatkowego można dostrzec pozytywne i negatywne aspekty tej instytucji, stosując kryterium celowości nakładanych danin publicznych. Niewątpliwie pozytywnym aspektem będzie spełnienie wierzytelności podatkowej. Zastosowanie opisu wartościującego miało pokazać, iż należy oczekiwać skutecznego stosowania prawa w aspekcie wykorzystania narzędzi służących do wykonywania zadań przez to prawo nałożonych. Jeśli prawo „działa”, spełnione są cele, dla którego zostało ono ustanowione. Z tego też względu, negatywnym efektem będzie rezygnacja wierzyciela podatkowego z wykorzystania uprawnienia do żądania spełnienia wierzytelności wskutek zdarzeń, na które nie miały wpływu żadna ze stron stosunku zobowiązaniowego.

W literaturze tematu funkcjonuje podział sposobów wygaśnięcia zobowiązania na metody efektywne, w których następuje realizacja dochodów przez związek publicznoprawny oraz nieefektywne, przy których należne dochody nie wpływają do budżetów.

Do efektywnych metod wygaśnięcia zobowiązania zaliczamy: zapłatę podatku, pobranie podatku przez płatnika lub inkasenta, potrącenie, zaliczenie nadpłaty lub zaliczenie zwrotu podatku, przeniesienie własności rzeczy lub praw majątkowych, przejęcia własności nieruchomości lub prawa majątkowego w postępowaniu egzekucyjnym.

Kolejne sytuacje prawne, wymienione w art. 59 § 1 u.o.p. stanowią nieefektywne sposoby wygasania zobowiązań podatkowych i będą to: zaniechanie poboru, umorzenie zaległości, przedawnienie, zwolnienia z obowiązku zapłaty w związku z wydaną interpretacją podatkową (art. 14 u.o.p.). Nieefektywne wygaśnięcie zobowiązania podatkowego można rozumieć jako zanegowanie treści stosunku prawnopodatkowego, tzn. podatnika obciążonego podatkiem „zwalnia się” z tego ciężaru, a organ podatkowy, uprawniony do żądania podatku, takie uprawnienie traci. Jeśli nastąpiło zdarzenie skutkujące wygaśnię-

ciem, ustaje odpowiedzialność zobowiązanego względem uprawnionego²³.

O efektywnym wygaśnięciu zobowiązania nie decyduje jego rodzaj, a stopień jego zaspokojenia. Przykładowo, całkowite wygaśnięcie poprzez zapłatę podatku należy powiązać z zapłatą odpowiadającą wartościowo zobowiązaniu wymierzonemu w prawidłowej wysokości. Innymi słowy, częściowa zapłata podatku powoduje częściowe wygaśnięcie zobowiązania²⁴. Wygaśnięcie zobowiązania poprzez zapłatę podatku nie jest zbyt złożoną instytucją, ale pozorne wykonanie czynności powoduje nieuznanie wygaśnięcia, np. spełnienie zobowiązania przez inny podmiot niż zobowiązany. Za zapłatę podatku w rozumieniu przepisów regulujących wygaśnięcie zobowiązania, nie uznaje się zapłaty dokonanej przez osoby trzecie na rzecz obciążonego tym podatkiem podatnika²⁵.

Ustanie bytu prawnego zobowiązanego, w świetle powyższego, także nie stanowi podstawy do wygaśnięcia zobowiązania podatkowego. Śmierć osoby fizycznej, eliminacja z obrotu prawnego osoby prawnej lub jednostki organizacyjnej nieposiadającej osobowości prawnej, powoduje wstąpienie w obowiązki zobowiązaniowe następcy prawnego podmiotu zobowiązanego albo zastosowanie instytucji odpowiedzialności podatkowej osoby trzeciej. Z kolei orzeczenie sankcjonujące odpowiedzialność osoby trzeciej za zobowiązania podatnika, nawet ustanie tej odpowiedzialności, także nie skutkuje wygaszeniem zobowiązania²⁶.

Przedawnienie zobowiązania podatkowego sprowadza się do upływu określonego czasu, w jakim organ podatkowy mógłby skutecznie dochodzić swoich roszczeń, ale do ich zaspokojenia nie doszło albo z powodu niepodejmowania czynności podatkowych, albo gdy ich podjęcie okazało się nieskuteczne. Ta instytucja ma chronić zobowiązanego przed rozdzieleniem sytuacji faktycznej podatnika, a roszczeniem

²³ A. Kaźmierczyk, *Wygaśnięcie zobowiązania podatkowego* [w:] A. Kaźmierczyk (red.), *Ordynacja podatkowa: źródła i wykładnia prawa podatkowego*, Difin, Warszawa 2010, s. 139.

²⁴ H. Dzwonkowski, *Wygasanie zobowiązań podatkowych* [w:] H. Dzwonkowski (red.), *Prawo podatkowe*, C.H. Beck, Warszawa 2012, s. 147-148.

²⁵ A. Kaźmierczyk, *op. cit.*, s. 139.

²⁶ A. Gomułowicz, J. Małecki, *Podatki i prawo podatkowe*, LexisNexis, Warszawa 2013, s. 353-354.

²² B. Brzeziński, M. Kalinowski, A. Olesińska, *Zobowiązania podatkowe: komentarz do ustawy*, TNOiK, Toruń 1995, s. 122-123.

„dotkniętym czasowo”. Termin przedawnienia liczy się z upływem 5 lat, licząc od końca roku kalendarzowego, w którym upłynął termin płatności podatku. Jest to termin wzruszalny dla określonych sytuacji uregulowanych przepisami Ordynacji podatkowej²⁷. Przedawnienie srowadza się do dwóch płaszczyzn: daje uprawnienie zobowiązanemu do uchylenia się od spełnienia roszczenia będącego przedmiotem zobowiązania podatkowego, a odbiera uprawnienie wierzycielowi podatkowemu do podejmowania działań służących zaspokojeniu swojego żądania. Potwierdza to pogląd w piśmiennictwa, że wygaśnięciu podlegają inne uprawnienia i obowiązki, które przysługiwały w pierwotnym stosunku prawnopodatkowym²⁸.

Umorzenie zaległości stanowi, obok wygaśnięcia zobowiązania, jedną z instytucji ogólnego prawa podatkowego w postaci ulgi w spłacie zobowiązań podatkowych. Ulga ta może przybrać postać częściowej lub całkowitej redukcji zobowiązania podatkowego (zobowiązanie całkowicie ustaje). W. Nykiel ocenia, iż trafniejszym byłoby nazwanie tego instrumentu prawnego „zwolnieniem z zapłaty podatku”. Nieefektywność tej metody wygaśnięcia zobowiązania srowadza się do dobrowolnej rezygnacji z przysługującej wierzycielowi wierzytelności. Umorzenie sięga także odsetek za zwłokę w części proporcjonalnej do wysokości umorzonej wierzytelności²⁹.

Niewykonanie zobowiązania, wykonanie w sposób częściowy albo niezgodny ze stanem faktycznym lub prawnym, powodujące, że to zobowiązanie nadal istnieje. Ponieważ powinno się ono już zmaterializować, uruchamia się instytucję odpowiedzialności prawnopodatkowej.

²⁷ A. Biegalski, *Przedawnienie zobowiązania podatkowego – kilka uwag w sprawie nowelizacji Ordynacji Podatkowej z 2005 r. na tle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego* [w:] L. Etel (red.), *Ordynacja Podatkowa w teorii i praktyce*, Temida 2, Białystok 2008, s. 10.

²⁸ J. Zagrodnik, *Zawieszenie postępowania przedawnienia zobowiązań podatkowych ze względu na wszczęcie postępowania karnego skarbowego (wybrane zagadnienia)* [w:] J. Glumińska-Pawlic, *Absurdy polskiego prawa podatkowego: teoria i praktyka*, Śląski Oddział Krajowej Izby Doradców Podatkowych, Katowice 2012, s. 167.

²⁹ I. Nowak, *Umorzenie zaległości podatkowych jako ulga w spłacie zobowiązań w województwie świętokrzyskim*, „Studia i Materiały Miscellanea Oeconomicae” 2014, nr 3, s. 205-207.

Instytucja odpowiedzialności podatkowej podatnika za zobowiązanie podatkowe

Charakter odpowiedzialności podatkowej będzie decydował, który majątek podmiotu obciążonego tą odpowiedzialnością zostanie uszczuplony. W literaturze wskazuje się na dwa rodzaje odpowiedzialności³⁰:

- osobista (ograniczona lub nieograniczona – w zależności, do jakiego majątku się odnosi);
- rzeczowa.

Odpowiedzialność osobista nieograniczona oznacza objęcie odpowiedzialnością całego majątku, który posiada aktualnie oraz który osiągnie w przyszłości zobowiązany. Do wierzyciela należy uprawnienie do wyboru przedmiotu majątkowego, z którego zaspokoi swoje roszczenia. Zakres jego działania w kierunku „odebrania” roszczenia będzie ograniczony przepisami ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji³¹.

Odpowiedzialność osobista ograniczona, w opozycji do nieograniczonej, dotyka pewnego ułamka majątku i srowadza się do przedmiotowego ujęcia zakresu odpowiedzialności jako pierwsze ograniczenie. Drugim ograniczeniem może być sytuacja, kiedy dłużnik odpowiada całym majątkiem, ale tylko do określonej wysokości, nieuregulowanej ustawowo, ale dającej się określić poprzez normatywnie przyjętą wysokość odpowiedzialności, np. wartość nabytego majątku.

Kolejnym rodzajem odpowiedzialności jest odpowiedzialność rzeczowa. Będzie ona odnosić się do konkretnego składnika majątku dłużnika, które zostało zabezpieczone na potrzeby przymusowego wyegzekwowania długu w postaci hipoteki ustawowej albo zastawu skarbowego. Odpowiedzialność jest ograniczona do zabezpieczonego przedmiotu majątkowego oraz do wysokości zabezpieczenia na tym przedmiocie. Prawo podatkowe rozróżnia także odpowiedzialność mieszaną, która łączy te dwa ograni-

³⁰ R. Mastalski, *Odpowiedzialność podatnika, płatnika i inkasenta* [w:] B. Adamiak (red.), *Ordynacja podatkowa: komentarz 2017*, Oficyna Wydawnicza Unimex, Wrocław 2017, s. 280.

³¹ Ustawa z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (tekst jednolity Dz.U. z 2018 r. poz. 1314 ze zm.).

czenia, samodzielną, solidarną oraz *in solidum*³².

Otwarty katalog podmiotów ponoszących odpowiedzialność za wypełnianie treści stosunku zobowiązaniowego spowodował wytworzenie się kolejnych rodzajów odpowiedzialności – samodzielnej, solidarnej oraz *in solidum*.

Co do zasady odpowiedzialność podatkowa jest odpowiedzialnością o charakterze obiektywnym. Oznacza, że nie ma sobie elementów uznaniowości, co jest dość charakterystyczne dla stosunku prawnopodatkowego. Orzeczenie odpowiedzialności następuje bez względu na okoliczności towarzyszące naruszeniom wywołującym tą odpowiedzialność. Zadaniem organu podatkowego nie jest subiektywna ocena i kwalifikacja negowanych prawem podatkowym zachowań, ich powodów i tego, z czego one wynikają. Istotne są jedynie obiektywne fakty, które zawsze powinny być (i zazwyczaj są) finalizowane sankcjami podatkowymi³³. Szczególne przesłanki decydują o tym, że pomimo stwierdzenia i wystąpienia naruszenia norm podatkowych, po spełnieniu określonych warunków, organ podatkowy odstępnie się od sankcji. Okoliczności te omówiono w dalszej części artykułu.

Skoro przedmiotem odpowiedzialności jest niewykonanie zobowiązania podatkowego, to podatnik – jako nosiciel tego obowiązku – będzie podstawowym podmiotem odpowiedzialnym. Zgodnie z art. 26 u.o.p., będzie on odpowiadał całym swoim majątkiem.

Podatnik ponosi odpowiedzialność osobistą nieograniczoną, co do swojego majątku (nieograniczona odpowiedzialność nieograniczona rzeczowo i materialnie), zaś odpowiedzialność małżonka podatnika ma charakter ograniczony do wysokości majątku wspólnego³⁴. Należy dodać, iż wyłączenie odpowiedzialności podatnika może nastąpić na skutek zwolnienia przedmiotowego, zgodnie z art. 22 § 1 u.o.p.

Odpowiedzialność podatkowa istnieje do momentu ustania długu podatkowego, albo gdy żądanie wykonania zobowiązania będzie nieskuteczne³⁵. Zadaniem organu będzie nie dopuścić

do negatywnego charakteru ustania długu podatkowego, tzn. do sytuacji, kiedy zobowiązanie podatkowe nie zostanie wykonane.

Niewykonanie zobowiązania podatkowego przez zobowiązanego uruchamia procedurę mającą na celu przywrócenie prawidłowego stanu faktyczno-prawnego, czyli takiego, jaki by zaistniał, gdyby to uchybienie nie mało miejsca (uregulowanie należności pieniężnej należnej państwu lub innemu związkowi publicznoprawnemu oraz usunięcie skutków tych uchybień). Najbardziej pożądana, z punktu widzenia prawnego, jest sytuacja, kiedy sam zobowiązany dobrowolnie i w poprawnej formie realizuje obowiązki prawnie mu przypisane. Wtedy po stronie zobowiązanego nie powstają dodatkowe obciążenia ekonomiczne (takie jak np. odsetki), a po stronie uprawnionego zapewnione zostają stałe wpływy budżetowe, także bez konieczności ponoszenia dodatkowych kosztów administracyjnych, mających przywrócić prawidłowy stan prawny. Będzie to związane z zasadą taniaści podatku, której ideą jest zwiększanie wydajności fiskalnej podatku przy jednoczesnym najmniej odczuwalnym dla jego podmiotu obciążeniu. Twórca tej zasady – A. Smith – wskazuje, jako jeden z gwarantów realizacji tego obowiązku, postulat kształtowania podatków w sposób niezniechęcający jego adresata, czyli podatnika. Drugim postulatem jest karanie podmiotów uchylających się od podatku proporcjonalnie do wielkości korzyści, jakie osiągnęli lub mogli osiągnąć przez to uchybienie³⁶.

Zadaniem administracji skarbowej będzie dążenie, za pomocą wszelkich dostępnych środków prawnych i technicznych, do wymuszenia na zobowiązanym wypełnienia zobowiązania bądź niwelowania skutków jego niewykonania, unikając przy tym konieczności realizacji uprawnień egzekucyjnych. Gdy jednak samo motywowanie nie wystarcza, na każde uchybienie obowiązkowi prawnym zobowiązanego, musi być reakcja ze strony organu podatkowego³⁷.

Tak samo jak obowiązek wykonania zobowiązania podatkowego przez zobowiązanego nie jest uprawnieniem, tak samo obowiązek jego

³² A. Mariański, *Odpowiedzialność za zobowiązania podatnika, płatnika, inkasenta w prawie polskim*, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 1999, s. 2-23, 27.

³³ L. Wilk, *Obowiązki i odpowiedzialność płatnika podatku*, „Prokuratura i Prawo” 2009, nr 7-8, s. 54.

³⁴ A. Mariański, *op. cit.*, s. 18.

³⁵ R. Mastalski, *Odpowiedzialność podatkowa osób trzecich* [w:] B. Adamiak (red.), *op. cit.*, s. 108.

³⁶ M. Kosak-Wojnar, *Zasady podatkowe w teorii i praktyce*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2012, s. 68-69.

³⁷ M. Staniszeński, *Egzekucja obowiązków podatkowych*, C.H. Beck, Warszawa 2010, s. 28-29.

wyegzekwowania przez organ do tego uprawniony nie ma charakteru fakultatywnego.³⁸ Nałożone prawem obowiązki nie mogą utracić bytu, bo samo prawo byłoby „martwe”.

Przeniesienie odpowiedzialności prawnopodatkowej

Co do zasady na podmiocie dłużnika podatkowego spoczywa odpowiedzialność za jego dług podatkowy. Gdy z jakiegoś powodu dany podmiot nie może spełnić ciężącego na nim obowiązku, uruchamiana jest instytucja przeniesienia odpowiedzialności na inne podmioty, niezwiązane pierwotnie z danym podatkiem, tzn. na tych, na których pierwotnie dług podatkowy nie ciążył. Ma to chronić i wzmocnić pozycję wierzyciela podatkowego po to, aby dług nie pozostał „martwy” w obrocie prawnym³⁹.

Przejęcie przez wszystkie etapy wykonania zobowiązania podatkowego do momentu włączenia osób trzecich oznacza, że zobowiązanie podatkowe nie zostało prawidłowo wykonane, a czynności organów uprawnionych, zmierzające do finalizacji zobowiązania, okazały się nieskuteczne lub pozbawione podstawy prawnej.

Śmierć podatnika (płatnika lub inkasenta) lub utrata przez niego bytu prawnego powoduje przeniesienie odpowiedzialności podatkowej na następców prawnych. Zakres podmiotowy odpowiedzialności następców prawnych, wyrażony w art. 93-107 u.o.p., jednocześnie wskazuje na okoliczności uzasadniające jej przeniesienie.

Tak jak następcy prawni, tak i osoby trzecie są podmiotami podatku niezwiązanymi z jego poborem. Osoby trzecie nie ponoszą odpowiedzialności na mocy sukcesji praw i obowiązków prawnopodatkowych, ale ponoszą szczególną odpowiedzialność umocowaną prawnie, dotyczącą „nie swoich” należności podatkowych⁴⁰.

Powstanie odpowiedzialności u osoby trzeciej

warunkują trzy sytuacje prawne: ustanie bytu prawnego podatnika (płatnika, inkasenta), niewykonanie przez te podmioty zobowiązania i wreszcie zasoby majątkowe obciążonego nie są wystarczające dla zaspokojenia wierzytelności. Ostatecznie o tym, czy zostanie przeniesiona odpowiedzialność, decydują konkretne przepisy ustawy⁴¹, czego potwierdzeniem jest wyrok NSA z dnia 15 kwietnia 2008 r.⁴², w którym sąd stwierdza, że: „(...) instytucja odpowiedzialności podatkowej osób trzecich (...) może być wykorzystywana w trzech zasadniczych sytuacjach: gdy zabraknie np. podatnika ponoszącego osobistą odpowiedzialność majątkową za zaległość podatkową, gdy np. podatnik nie wykonuje swego zobowiązania podatkowego lub innych obowiązków publicznoprawnych wynikających z ustawy we właściwy sposób i we właściwym terminie, gdy np. dochody lub majątek podatnika w wyniku wszczętej egzekucji okazują się być niewystarczające do zaspokojenia roszczeń wierzyciela podatkowego”.

Instytucja odpowiedzialności podatkowej osób trzecich ma dodatkowo zabezpieczyć interesy fiskalne wierzyciela podatkowego. Okoliczność niemożności wyegzekwowania wierzytelności od dłużnika podatkowego nie może stanowić podstawy do jej umorzenia. Dlatego ustawodawca rozszerzył zakres podmiotowy odpowiedzialności, na których będzie spoczywał obowiązek zastępczego spełnienia wierzytelności wobec wierzyciela podatkowego. Zastępczy charakter odpowiedzialności oznacza, że osoba trzecia odpowiada za dług drugiego podmiotu (zobowiązanie), z którym łączy go określone więzi (najczęściej ekonomiczne). Określenie ustawowe podmiotu osoby trzeciej ma wskazywać, iż nie dotyczy to podmiotów stosunku zobowiązaniowego pierwotnego – dług pierwotnego dłużnika podatkowego przechodzi na osobę trzecią, stając się jego własnym⁴³.

Zasady odpowiedzialności podatkowej osób

³⁸ Z.R. Kmiecik, *Postępowanie administracyjne, postępowanie egzekucyjne w administracji i postępowanie sądowniczoadministracyjne*, Wolters Kluwer, Warszawa 2017, s. 251-252.

³⁹ M. Ślifirczyk, *Ordynacja Podatkowa* [w:] H. Litwińczuk (red.), *Prawo finansowe*, Oficyna Prawa Polskiego, Warszawa 2010, s. 364.

⁴⁰ A. Olesińska, *Odpowiedzialność osób trzecich za zobowiązania podatkowe*, Lubelskie Wydawnictwa Prawnicze, Lublin 2000, s. 8.

⁴¹ E. Janik, *Zakres odpowiedzialności podatkowej likwidatora w spółce komandytowej w likwidacji*, „Studia Ekonomiczne”. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach 2014, nr 200, s. 56.

⁴² Wyrok NSA z dnia 15 kwietnia 2008 r., II FSK 295/07, CBOSA.

⁴³ M. Szustek-Janowska, *Odpowiedzialność osób trzecich w ordynacji podatkowej* [w:] W. Wójtowicz (red.), *Prawo podatkowe: część ogólna i szczegółowa*, Oficyna Wydawnicza Branta, Lublin 2005, s. 102.

trzecich będą różne w zależności od stosunków prawnych łączących te podmioty z podatnikiem. Jednak, analizując poszczególne przepisy o odpowiedzialności, wyłonić można unormowania wspólne dla każdego przypadku, które niekiedy w literaturze określane są częścią ogólną regulacji. W tych przepisach ustala się zasady ogólne odpowiedzialności oraz unormowania charakterystyczne dla danego podmiotu osoby trzeciej⁴⁴. Zasady ogólne określają, kiedy można pociągnąć do odpowiedzialności osobę trzecią, jaki jest zakres przedmiotowy i charakter tej odpowiedzialności, oraz wymogi formalne towarzyszące jej ustaleniu.

Przeniesienie odpowiedzialności podatkowej na osoby trzeciej ma swoje uzasadnienie w szczególnej ochronie interesu fiskalnego państwa, będące jednocześnie ingerencją w zagwarantowaną konstytucyjnie ochronę prawa własności. Prawo to chronione Konstytucją, może zostać ograniczone jedynie w drodze ustawy (warunek formalny), nie naruszając przy tym istoty prawa własności (warunek materialny). To, że pierwszy warunek został spełniony jest oczywiste, natomiast skuteczna realizacja polityki fiskalnej państwa, przy jednoczesnej ochronie prawa własności jednostki tej polityce podporządkowanej, wymaga szczególnej regulacji. W tym zakresie, podstawową zasadą jest to, że omawianej odpowiedzialności podlegają tylko te przypadki, które zostały określone w Ordynacji podatkowej i dotyczy tylko tych osób trzecich, które tam zostały wprost wskazane (zamknięty katalog podmiotowy)⁴⁵.

Podsumowanie

A analizując przepisy prawne w przedmiocie realizacji zobowiązania podatkowego i wynikającej z niej odpowiedzialności podatkowej, zasada *ignorantia iuris nocet* nabiera szczególnego znaczenia dla stosowania prawa podatkowego.

Wydaje się, że w świetle przedstawionych rozważań, podatek rozumiany nie wartościowo, a materialno-prawnie, stanowi tryb zależności

poszczególnych elementów konstrukcyjnych stosunku prawnopodatkowego, w którym zaistnienie jednego elementu skutkuje ujawnieniem się następnego. Ta zależność jest istotna z punktu widzenia realizacji intencji podatkowych ustawodawcy.

Odpowiedzialność za zobowiązania podatkowe należy rozpatrywać w kontekście skutków działań, będących zaprzeczeniem regułem powinno zachowania się, wyrażającym się w opisanych obowiązkach podmiotów prawa podatkowego. Czym jest sama odpowiedzialność podatkowa, można określić na tle przedstawionych rozważań, jako konsekwencję prawną działania (lub zaniechania), zniekształcającego lub eliminującego prawidłową treść stosunku prawnopodatkowego. Dla celu przyświecającemu tej pracy, bardziej istotnym było nie tyle przedstawienie definicji odpowiedzialności, a jej zakresu, przejawiającego się w katalog obowiązków podmiotów prawa podatkowego.

Skuteczność zastosowanych rozwiązań analizuje się pod względem skutków ekonomicznych dla budżetu związku publicznoprawnego. Z punktu widzenia stanowienia prawa, istotne jest to, czy wszystkie uprawnienia i obowiązki, tym prawem nałożone, są realizowane w sposób efektywny i zgodny z jego przeznaczeniem. Elementy towarzyszące odpowiedzialności podatkowej:

- charakter prawny odpowiedzialności (osobista i nieograniczona);
- mechanizm pociągania do odpowiedzialności podatkowej;
- prawne przymuszenie do „współuczestnictwa” lub zastępczego spełnienia świadczenia podatkowego podmiotów powiązanych ekonomicznie z dłużnikiem podatkowym

są czynnikami wpływającymi na skuteczną realizację polityki fiskalnej państwa. Celowo nie wymieniono sankcji podatkowych, bo choć są one niezmiernie ważne dla umotywowania dłużnika do wypełnienia zobowiązania, to ich celowość i wymiar należą do subiektywnej oceny organu egzekwującego dług podatkowy i podmiotu tym zobowiązaniem związanym. Równie ważnym jest skuteczna polityka informacyjna struktur państwowych dotycząca zasadności funkcjonujących rygorów stosowania prawa oraz praktyka zastępowania budzących wątpliwości interpretacyjne przepisów.

⁴⁴ *Ibidem*, s. 103.

⁴⁵ A. Buczek, *Odpowiedzialność podatkowa osób trzecich* [w:] H. Dzwonkowski (red.), *Ordynacja Podatkowa: komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2016, s. 639.

Jasno określone przepisy powinny wskazywać, iż każde działanie niesie za sobą określony skutek prawny dla tego podmiotu, który to działanie zainicjował albo powinien zainicjować. Ponadto organy podatkowe nie mogą kierować się uznaniowością w interpretacji przepisów podatkowych, ale mają stosować się do zapisów ustaw podatkowych. Przepis art. 2a u.o.p. stanowi, iż wątpliwości, co do stosowania przepisów prawa, nieugruntowanych przez orzecznictwo (po części doktrynę), będzie miał walor pozorny, ale nie praktyczny dopóki, dopóty nie zostaną poczynione wysiłki w celu ujednoczenia i dostosowania wszystkich niejasnych przepisów do rzeczywistości prawnopodatkowej.

Ochrona praw jednostkowych nie byłaby pełna bez kontroli konstytucyjnej oraz sądowej. Nie będzie to ochrona pełna podmiotu zobowiązanego stosunku prawnopodatkowego bez wykazywania wysiłku w kierunku prawidłowego wykonania zobowiązania. Poszukiwanie rozwiązań w przepisach ustaw podatkowych, wnioskowanie o interpretacje podatkowe, występowanie o ocenę sądową określonego stanu faktyczno-prawnego, to narzędzia, obok znajomości przepisów, których nieznajomość nie może być skutecznym argumentem łagodzącym odpowiedzialność prawną.

Realizacja zadań publicznych bez polityki podatkowej nie byłaby możliwa, dlatego należy zwiększać świadomość społeczeństwa, co do istotności prawidłowości stosowania prawa podatkowego, łagodząc przy tym retorykę represyjną na rzecz zacieśniania odpowiedzialności zbiorowej za interesy społeczne. Należy też usuwać regulacje sprzeczne lub noszące w sobie dozę zbytnej ogólnikowości, zagrażające obiektywizmowi w stosowaniu norm podatkowych.

Bibliografia

- Biegalski A., *Przedawnienie zobowiązania podatkowego – kilka uwag w sprawie nowelizacji Ordynacji Podatkowej z 2005 r. na tle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego* [w:] L. Etel (red.), *Ordynacja Podatkowa w teorii i praktyce*, Temida 2, Białystok 2008.
- Buczek A., *Odpowiedzialność podatkowa osób trzecich* [w:] H. Dzwonkowski (red.), *Ordynacja Podatkowa: komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2016.
- Brzeziński B., Kalinowski M., Olesińska A., *Zobowiązania podatkowe: komentarz do ustawy*, TNOiK, Toruń 1995.
- Brzeziński B., Kalinowski M., Olesińska A., *Zobowiązania podatkowe: komentarz do działu I, II i III ustawy z dnia 29 sierpnia 1977 r. – Ordynacja Podatkowa*, TNOiK, Toruń 1999.
- Brzeziński B., *Wprowadzenie do prawa podatkowego*, TNOiK, Toruń 2008.
- Dzwonkowski H., *Wygasanie zobowiązań podatkowych* [w:] H. Dzwonkowski (red.), *Prawo podatkowe*, C.H. Beck, Warszawa 2012.
- Gomułowicz A., Małecki J., *Podatki i prawo podatkowe*, LexisNexis, Warszawa 2013.
- Izdebski H., Kulesza M., *Administracja publiczna: zagadnienia ogólne*, Liber, Warszawa 2004.
- Janik E., *Zakres odpowiedzialności podatkowej likwidatora w spółce komandytowej w likwidacji*, „Studia Ekonomiczne” Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach 2014, nr 200.
- Kalinowski M., *Przedmiot podatku*, TNOiK, Toruń 2013.
- Każmierczyk A., *Wygaśnięcie zobowiązania podatkowego* [w:] Każmierczyk A. (red.), *Ordynacja Podatkowa: źródła i wykładnia prawa podatkowego*, Difin, Warszawa 2010.
- Kmieciak Z.R., *Postępowanie administracyjne, postępowanie egzekucyjne w administracji i postępowanie sądowoadministracyjne*, Wolters Kluwer, Warszawa 2017.
- Korczyn A., *Ordynacja Podatkowa*, Sigma Zakład Doradztwa Organizacyjno-Finansowego, Skierniewice 1998.
- Kosak-Wojnar M., *Zasady podatkowe w teorii i praktyce*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2012.
- Kosikowski C., *Prawo finansowe w Unii Europejskiej i Polsce*, LexisNexis, Warszawa 2005.
- Mastalski R., *Odpowiedzialność podatnika, płatnika i inkasenta* [w:] B. Adamiak (red.), *Ordynacja Podatkowa: komentarz*, Oficyna Wydawnicza Unimex, Wrocław 2017.
- Mastalski R., *Odpowiedzialność podatkowa osób trzecich* [w:] B. Adamiak (red.), *Ordynacja Podatkowa: komentarz*, Oficyna Wydawnicza Unimex, Wrocław 2017.
- Mariański A., *Odpowiedzialność za zobowiązania podatnika, płatnika, inkasenta w prawie polskim*, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 1999.
- Nowak I., *Umorzenie zaległości podatkowych, jako ulga w spłacie zobowiązań w województwie świętokrzyskim*, „Studia i Materiały Miscellanea Oeconomicae” 2014, nr 3.
- Nykiel W., *Prawo podatkowe* [w:] W. Nykiel (red.), *Polskie prawo podatkowe*, Difin, Warszawa 2015.
- Oktaba R., *Prawo podatkowe*, C.H. Beck, Warszawa 2016.
- Olesińska A., *Odpowiedzialność osób trzecich za zobowiązania podatkowe*, Lubelskie Wydawnictwa Prawnicze, Lublin 2000.
- Staniszewski M., *Egzekucja obowiązków podatkowych*, C.H. Beck, Warszawa 2010.
- Szustek-Janowska M., *Odpowiedzialność osób trzecich w ordynacji podatkowej* [w:] W. Wójtowicz (red.), *Prawo podatkowe: część ogólna i szczegółowa*, Oficyna Wydawnicza Branta, Lublin 2005.
- Ślifirczyk M., *Ordynacja Podatkowa* [w:] H. Litwińczuk (red.), *Prawo finansowe*, Oficyna Prawa Polskiego, Warszawa 2010.
- Ura E., *Prawo administracyjne*, Wolters Kluwer, Warszawa 2015.

Wilk L., *Obowiązki i odpowiedzialność płatnika podatku*, „Prokuratura i Prawo” 2009, nr 7-8.
Wójtowicz W., *Pojęcie i charakter podatku jako dochodu publicznego* [w:] P. Smoleń, W. Wojtowicz (red.), *Prawo podatkowe*, C.H. Beck, Warszawa 2014.
Wróblewski J., *Pojęcie prawa* [w:] W. Lang (red.), *Teoria państwa i prawa*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1986.
Zagrodnik Z., *Zawieszenie postępowania przedawnienia zobowiązań podatkowych ze względu na wszczęcie postępowania karnego skarbowego (wybrane zagadnienia)* [w:] J. Glumińska-Pawlic, *Absurdy polskiego prawa podatkowego: teoria i praktyka*, Śląski Oddział Krajowej Izby Doradców Podatkowych, Katowice 2012.

Akty prawne

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r. nr 78 poz. 483 ze zm.).
Ustawa z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (tekst jednolity Dz.U. z 2018 r. poz. 1314 ze zm.).
Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Ordynacja Podatkowa (tekst jednolity Dz.U. z 2018 r. poz. 800 ze

zm.).

Orzecznictwo

Wyrok NSA z dnia 15 kwietnia 2008 r., II FSK 295/07, CBOSA.
Wyrok NSA z dnia 7 kwietnia 2016 r., II FSK 433/14, CBOSA.

Źródła internetowe

Dzwonkowski H., *Podatki i inne dochody budżetowe – problemy teorii i praktyki*, [w:] Z. Szpringer (red.), *Budżet państwa*, Kancelaria Sejmu, Warszawa 2007, s. 40,
[http://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/0243EFB60A735032C12573A000313381/\\$file/Bud%C5%BCet%20pa%C5%84stwa.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/0243EFB60A735032C12573A000313381/$file/Bud%C5%BCet%20pa%C5%84stwa.pdf) (online: 04.06.2017).
Kulicki J., *Ocena skutków wprowadzenia i stosowania instytucji indywidualnych interpretacji prawa podatkowego*, „Analizy BAS” 2017, nr 3(145),
[http://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/06404514E59D4DC8C12580DB003D21DF/\\$file/Analiza_BAS_2017_144.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/06404514E59D4DC8C12580DB003D21DF/$file/Analiza_BAS_2017_144.pdf) (online: 04.06.2017).
<http://www.mf.gov.pl> (online: 11.02.019).

PROTECTION OF THE TAXER'S RIGHTS AND THE PROTECTION OF FISCAL INTEREST OF THE STATE IN THE TAX ORDINANCE ACT

Summary

The thesis aims to evaluate the effectiveness of tax-law solutions that protect the taxpayer, at the same time safeguarding the state's fiscal policy. The author analyses the legal position of the taxpayer in the context of the taxation relationship. The next considerations relate to the legal tools to enforce the tax-law obligations imposed on the taxpayer. The thesis uses the legal dogmatic method – it reviews the laws and the statements of the doctrine in the discussed matter.

Keywords: taxpayer, taxation relationship, tax liability.

OBOWIĄZEK WIERNOŚCI MAŁŻEŃSKIEJ W POLSKIM SYSTEMIE PRAWNYM I KONSEKWENCJE JEGO NARUSZENIA

Aleksandra Polak-Kruszyk

Uniwersytet Wrocławski, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii, Katedra Prawa Karnego Wykonawczego

Streszczenie

Artykuł ma na celu przybliżenie problematyki dotyczącej obowiązku wierności małżeńskiej, obowiązujących przepisów w tym zakresie, a także wyjaśnienia podstawowych zagadnień związanych z tą materią. Analiza opiera się przede wszystkim na przeglądzie regulacji prawnych, przepisów prawa kanonicznego, przy jednoczesnym uwzględnieniu aktualnego orzecznictwa. Praca stanowi próbę usystematyzowania kluczowych kwestii związanych z nałożonym przez ustawodawcę obowiązkiem zachowania przez małżonków wzajemnej wierności, a co za tym idzie ewentualnymi konsekwencjami, które w przyszłości mogą zainicjować postępowanie rozwodowe. Na zakończenie przedstawiono odrębności na gruncie Kodeksu Prawa Kanonicznego i znaną prawo kanonicznemu instytucję unieważnienia małżeństwa.

Słowa kluczowe: wierność, małżeństwo, rozwód, postępowanie rozwodowe, zdrada.

Wprowadzenie

Naruszenie obowiązku wierności małżeńskiej już od jakiegoś czasu stanowi obiekt żywego zainteresowania przedstawicieli doktryny. Zasadnie wskazuje się, iż kodeks rodzinny i opiekuńczy z dnia 25 lutego 1964 roku¹ nakłada na małżonków nie tylko obowiązek pożycia małżeńskiego, ale również obowiązek do zachowania względem siebie wierności². W konsekwencji zgodnie z art. 23 k.r.o., małżonkowie mają w małżeństwie równe prawa i obowiązki, a co za tym idzie są obowiązani do wspólnego pożycia, wzajemnej pomocy i wierności, a także do współdziałania dla dobra rodziny. Jest to zagadnienie rozpatrywane na gruncie prawa rodzinnego, a jedynie w przypadku nadużycia pożycia seksualnego może stanowić przedmiot postępowania karnego. W doktrynie podkreśla się, iż powyższe ujęcie nałożo-

nych przez prawo obowiązków małżeńskich tworzy jedną całość, którą stanowi więź seksualna małżonków³.

Z uwagi na fakt, iż przepis art. 23 k.r.o. nie definiuje szczegółowo wskazanej wierności, a co za tym idzie ogranicza się jedynie do jej wyliczenia pośród pozostałych praw i obowiązków, definicji należy poszukiwać w piśmiennictwie. W związku z powyższym wskazać należy, iż wierność jest jednym z podstawowych nakazów nałożonych na małżonków i stanowi konsekwencję wspólnego pożycia⁴. Dodatkowo w literaturze przyjmuje się, iż wiernością jest duchowa, a co za tym idzie fizyczna wspólność małżonków z jednoczesnym wyłączeniem osób trzecich⁵. W takim rozumieniu, wierność oznacza konieczność wyłączenia innych osób ze sfery intymnej, a jej naruszeniem będzie zatem utrzymywanie stosunków cielesnych z innymi osobami⁶. Warto w tym

¹ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. 1964 nr 9 poz. 59 z późn. zm.), dalej: k.r.o.

² B. Czech, *Z problematyki winy rozkładu pożycia małżeńskiego w związku z obowiązkiem wierności małżeńskiej*, [w:] M. Koska, J. Słyka (red.), *W trosce o rodzinę. Księga pamiątkowa ku czci Profesor Wandy Stojanowskiej*, Beck, Warszawa 2008, s. 64-65.

³ R. Krajewski, *Prawa i obowiązki seksualne małżonków: Studium prawne nad normą i patologią zachowań*, Wolters Kluwer, Warszawa 2009, s. 19.

⁴ R. Krajewski, *op. cit.*, s. 20-21.

⁵ S. Grzybowski, I. Różański, *Prawo małżeńskie. Komentarz*, Księgarnia Powszechna, Księgarnia Powszechna, Kraków 1946, s. 87.

⁶ R. Krajewski, *Podstawy prawa rodzinnego*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2003, s. 59.

miejszu zaznaczyć, iż zgodnie ze stanowiskiem Sądu Najwyższego wiernością jest również wzajemna lojalność w stosunku do drugiego małżonka. Taką tezę przyjmuje w wyroku z dnia 8 grudnia 2000 r. (I CKN 1129/99, LEX nr 51635), „choć art. 23 K.R.O. stanowi m.in. o małżeńskim obowiązku wierności, to zakresu tego obowiązku nie można przecież odnosić tylko do wąsko rozumianej płaszczyzny kontaktów seksualnych, ale należy nim również obejmować powinność zachowania wobec siebie wzajemnej lojalności w postępowaniu i wzajemnego poszanowania godności”⁷. Podobne stanowisko wyraża T. Sokołowski w swojej książce pt. „Prawo rodzinne: zarys wykładu”, zdaniem którego wierność nie polega jedynie na zakazie współżycia z inną osobą, gdyż jest to pojęcie szerszej przedmiotowe. Zdaniem autora obowiązek dochowania wzajemnej wierności wyklucza bowiem taką sytuację, w której mąż poświęcałby cały wolny czas innej kobiecie, zwierając się jej jednocześnie ze wszystkich problemów i zmartwień, gdyż lekceważyłby w ten sposób własną żonę, niezależnie od faktu, czy dochodziłoby do kontaktów seksualnych z inną kobietą, czy nie⁸, a zatem niezależnie od tego czy w ogóle doszłoby do zdrady małżeńskiej.

Jednocześnie, ustawodawca nie posługuje się wprost wyrażeniami „zdrada małżeńska”, czy też „cudzołóstwo”, a co za tym idzie nie wprowadza do kodeksu rodzinnego i opiekuńczego definicji legalnej w tym zakresie. Pojęcia te zostały jednak wypracowane na gruncie praktyki prawniczej, w szczególności rozwodowej⁹. Z punktu widzenia nauk zajmujących się językoznawstwem przyjmuje się, iż zdrada małżeńska stanowi synonim cudzołóstwa, niewierności, czy romansu¹⁰ i jest jednocześnie antonimem wierności, lojalności czy stałości¹¹.

Ciekawe stanowisko prezentowane jest na

⁷ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 grudnia 2000 r., I CKN 1129/99, LEX nr 51635.

⁸ T. Sokołowski, *Prawo rodzinne: zarys wykładu*, Ars Boni et aequi, Poznań 2003, s. 16, 19-20.

⁹ R. Krajewski, *Prawa i obowiązki seksualne...*, op. cit., s. 293-294.

¹⁰ *Synonim.net, zdrada małżeńska*, <https://synonim.net/synonim/zdrada+małżeńska> (online: 8.02.2019).

¹¹ *Antonim.net, zdrada*, <https://antonimy.net/antonim/zdrada> (online: 8.02.2019).

gruncie seksuologii, gdzie wskazuje się, iż wierność nie może być z góry powziętym oczekiwaniem czy też stawianym warunkiem, gdyż wtedy właśnie może ona prowadzić do rozpadu małżeństwa. Powinna być bowiem wypadkową prawidłowo funkcjonującego, udanego związku, w którym obie strony są szczęśliwe i seksualnie spełnione. W takim ujęciu wierność nie jest wymogiem stawianym partnerowi już od samego początku, a jedynie konsekwencją satysfakcjonującego związku wyrażoną w postaci świadomej decyzji partnera¹².

Seksuolodzy do najczęstszych przyczyn niewierności zaliczają: formę ucieczki przed przeżywanymi trudnościami, problemy w pożyciu małżeńskim, konflikty z małżonkiem, wypalenie uczuć i brak miłości, lęk przed śmiercią i przemianami, chęć utwierdzenia się we własnej atrakcyjności, potrzebę zemsty, czy też swojego rodzaju test na uczucia partnera. Niejednokrotnie skłonność do tzw. „skoków w bok” może być też swego rodzaju wyrazem skłonności autodestrukcyjnych małżonka. Jednocześnie, warto zwrócić uwagę na fakt, iż istotne znaczenie mają w tym zakresie cechy charakteru, którymi odznaczają się zdradzający partnerzy. Osoby śmiałe w nawiązywaniu kontaktów, a co za tym idzie bezceremonialne, nie spotykają bowiem w praktyce trudności w nawiązaniu nowych relacji, w tym relacji seksualnych z osobami trzecimi, podczas gdy partnerzy odznaczający się nieśmiałością, czy też nieufnością są z natury bardziej ostrożni i tego rodzaju osobowości w większym stopniu sprzyjają zachowaniu lojalności¹³.

Obowiązek wierności małżeńskiej na gruncie prawa rodzinnego

W aspekcie prawno-rodzinnym wierność rozpatrywana jest przede wszystkim na gruncie sfery seksualnej małżonków, ograniczonej wyłącznie do relacji między sobą. Polega zatem na powstrzymaniu się od relacji intymnych z osobami trze-

¹² H. Haak, *Zawarcie małżeństwa, Komentarz*, TNOiK, Toruń 1999, s. 198-199.

¹³ M. Kot-Kamińska, *Temat zdrady małżeńskiej w piśmiennictwie*, „Seksuologia Polska” 2006, nr 4(1), s. 40.

cimi¹⁴. Jak już wcześniej wspomniano, zakres wyznaczony przez art. 23 k.r.o. może być jednak znacznie szerszy i może ponadto obejmować nawiązywanie więzi pseudo-erotycznych lub też stwarzanie samych pozorów niewierności małżeńskiej. A. Olejniczak, w swojej pracy pt. „Materialnoprawne przesłanki udzielenia rozwodu” wprowadza podział w tym zakresie na akt niewierności *sensu stricto* i akt niewierności *sensu largo*. W pierwszym ujęciu autor aktem niewierności nazywa samą w sobie zdradę małżeńską, polegającą na stosunkach seksualnych z osobą trzecią, natomiast do drugiego ujęcia zalicza inne stosunki o charakterze emocjonalnym, różnego rodzaju akty sympatii, czy też więzi erotyczno-emocjonalne z osobami trzecimi¹⁵. Jak zatem z powyższego wynika, w ujęciu prawnym obowiązek wierności oprócz powstrzymywania się od stosunków natury fizycznej z osobami trzecimi, polega również na zachowaniu wzajemnej szczerości i lojalności względem siebie¹⁶. Co więcej, w doktrynie wskazuje się, iż niezachowanie wierności *sensu largo* stanowi w większym stopniu naruszenie obowiązku lojalności niż samej wierności¹⁷. Dopóki bowiem małżonkowie związani są ze sobą węzłem małżeńskim, powinni odznaczać się wiernością również w przyjaźni względem siebie i unikać innych związków, a co za tym idzie zacieśnionych relacji uczuciowych z osobami trzecimi, gdyż byłoby to zachowanie nielojalne, prowadzące do uchybienia godności i reputacji drugiego małżonka¹⁸.

W związku z rozwojem technologii, a także zaawansowanym postępem medycznym w zakresie sztucznego wspomaganie naturalnej prokreacji wiele wątpliwości w tym zakresie wzbudza zabieg z tym związany, a mianowicie zabieg poddania kobiety zapłodnieniu nasieniem obcego mężczyzny, tzw. „inseminacja heterologiczna”. W doktrynie dominuje stanowisko, zgodnie z którym zabieg, którego dokonano bez uprzedniej zgody męża, w ujęciu prawnym traktowany

jest jako naruszenie wierności małżeńskiej¹⁹, natomiast zgoda męża na inseminację wyłącza naruszenie obowiązku wierności i co więcej zgodnie z art. 68 k.r.o. stanowi negatywną przesłankę w zakresie zaprzeczenia ojcostwa²⁰.

Naruszenie obowiązku wierności małżeńskiej i jego konsekwencje

Przechodząc do najważniejszej kwestii, choć naruszenie obowiązku wierności małżeńskiej nie podlega w polskim prawie bezpośrednio żadnej sankcji, w praktyce prowadzi przede wszystkim do rozkładu pożycia, co w konsekwencji zainicjować może postępowanie rozwodowe. Zgodnie z art.56 § 1 k.r.o. podstawą rozwodu jest zupełny i trwały rozkład pożycia, a ten z kolei zawsze ma jakąś przyczynę, którą sąd obligatoryjnie bada w takim postępowaniu (art.57 § 1 k.r.o.). Oznacza to, iż jedną z konsekwencji niewierności oprócz rozwodu może być również orzeczenie o winie. Małżonek który owej wierności nie dochował w ocenie sądu uznany zostanie bowiem winnym takiego rozkładu, a jedynym możliwym odstępstwem od tej zasady jest zgodne żądanie małżonków zaniechania takiego orzeczenia (art.57 § 2 k.r.o.). Dodatkowo, zgodnie z art.56 § 3 k.r.o. ustawodawca wyłącza możliwość żądania rozwodu przez osobę wyłącznie winną rozkładu pożycia. Zatem taki małżonek wskutek niedochowania wierności nie będzie nigdy powodem w sprawie rozwodowej, a jedynie pozwanym. Jednakże, wyjątkiem od tej zasady jest sytuacja w której odmowa zgody na rozwód sądu byłaby sprzeczna z zasadami współżycia społecznego, w szczególności, gdy z nowego związku zdradzającego małżonka winnego rozkładu pożycia miałyby się zrodzić dziecko, a w dotychczasowym małżeństwie nie było dzieci²¹.

Przyznać jednocześnie należy, iż w doktrynie dominuje pogląd, zgodnie z którym separacja nie zwalnia małżonków z obowiązku dochowania względem siebie wierności, co więcej obowiązek ten trwa również w trakcie postępowania roz-

¹⁴ M. Jadcak-Żebrowska, *Prawa i obowiązki małżonków*, Wolters Kluwer, Białystok 2014, s. 141-142.

¹⁵ A. Olejniczak, *Materialnoprawne przesłanki udzielenia rozwodu*, Instytut Działalności Publicznej, Poznań 1980, s. 41-42.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ T. Smyczyński, *Prawa i obowiązki małżonków*, „Studia Prawa Prywatnego” 2007, nr 2, s. 208.

¹⁸ J. Strzebińczyk, *Prawo rodzinne*, Wolters Kluwer, Warszawa 2013, s. 131.

¹⁹ R. Krajewski, *op. cit.*, s. 67

²⁰ H. Haak, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy – komentarz*, TNOiK, Toruń 2009, s. 79-81.

²¹ R. Krajewski, *Prawa i obowiązki seksualne...*, *op. cit.*, s. 59.

wodowego i postępowania w sprawie unieważnienia małżeństwa. Zwraca na to uwagę również Sąd Apelacyjny w Poznaniu w wyroku z dnia 9 września 2009 roku (I ACa 565/09, LEX nr 756661) stanowiąc, iż „skoro sensem istnienia instytucji separacji jest restytucja związku małżeńskiego, a obowiązek wierności może znacznie pomóc w realizacji tego celu – w każdym razie z pewnością nie zaszkodzić – obowiązek wierności powinien ciążyć na małżonkach”. Obowiązek gaśnie bowiem dopiero z chwilą ustania bądź unieważnienia małżeństwa. Zgoła odmiennie powyższe kwestie przedstawił S. Grzybowski w swojej książce pt. „Prawo rodzinne: zarys wykładu” zakładając, iż już samo złożenie pozwu rozwodowego znosi ten obowiązek²². Niemniej jednak, jego stanowisko na chwilę obecną pozostaje w mniejszości. Z kolei, zdaniem niektórych autorów m.in. B. Czecha – twórcy artykułu pt. „Z problematyki winy rozkładu pożycia małżeńskiego w związku z obowiązkiem wierności małżeńskiej” małżonkowie powinni zachować wierność również przez pewien okres po śmierci współmałżonka, co uzasadnione jest względami obyczajowości²³. Pogląd ten jednak jak podkreśla Radosław Krajewski, oparty jest wyłącznie na normach natury obyczajowej, czy też moralnej²⁴.

Jednocześnie zwrócić należy w tym kontekście uwagę na jedno z orzeczeń Sądu Najwyższego z dnia 28 września 2000 roku (IV CKN 112/00), zgodnie z którym „związek jednego z małżonków z innym partnerem w czasie trwania małżeństwa, lecz po wystąpieniu zupełnego i trwałego rozkładu pożycia między małżonkami, nie daje podstawy do przypisania temu małżonkowi winy za ten rozkład”. Jeśli zatem do naruszenia obowiązku wierności dojdzie w trakcie trwania związku małżeńskiego, lecz po tym jak już doszło do trwałego i zupełnego rozkładu pożycia z innych przyczyn, to nie można takiemu małżonkowi przypisać winy za jego rozkład²⁵.

Ewentualne konsekwencje naruszenia obowiązku wierności zostały wyrażone przez ustawodawcę wprost. Należy pamiętać, iż wpływ

niewierności na pożycie i trwałość związku małżeńskiego, choć badany w trakcie każdej sprawy rozwodowej przez sąd z urzędu, w praktyce zależy również od indywidualnych poglądów i różnych reakcji współmałżonków na tego rodzaju sytuacje. Bez wątpienia, w przypadku niektórych związków zdrada prowadzi będzie jedynie do przemijających konfliktów²⁶. Na gruncie praktyki rozwodowej wskazuje się bowiem, iż do zupełnego rozpadu związku dochodzi najczęściej wtedy, gdy w wyniku naruszenia obowiązku wierności małżeńskiej, współmałżonek decyduje się na zerwanie pożycia celem związania się na stałe z osobą trzecią, a zatem gdy w grę wchodzi uczucia i przywiązanie do nowego partnera²⁷.

Obowiązek wierności małżeńskiej na gruncie prawa kanonicznego

Choć przepisy kodeksu rodzinnego pełnią podstawową funkcję ochrony wierności małżeńskiej, nie sposób nie wspomnieć o prawie kanonicznym, a co za tym idzie stanowisku Kościoła Katolickiego. Z uwagi na fakt, iż opracowań dotyczących wzajemnej wierności na gruncie prawa wyznaniowego jest niewiele, wypada oprzeć się na najważniejszych dokumentach Kościoła Katolickiego. Zacząć zatem należy już od samego Dekalogu, w tym zwłaszcza przykazania szóstego, zawierającego jedną z podstawowych norm wyznaniowych, której treść stanowi „nie cudzołóż”. Co więcej, na szczególną uwagę w zakresie omawianej materii zasługuje Kodeks Prawa Kanonicznego z dnia 4 grudnia 1983 roku²⁸. Zwrócić należy w tym kontekście uwagę na Kanon 1055 § 1, który akcentuje, iż małżeństwo stanowi *przymierze*, a co za tym idzie *wspólnotę całego życia*. Dodatkowo zgodnie z brzmieniem Kanonu 1056 „istotnymi przymiotami małżeństwa są jedność i nierozdzielność”. Z przyjętego przez Kościół Katolicki

²² S. Grzybowski, *Prawo rodzinne: zarys wykładu*, PWN, Warszawa 1980, s. 70-71.

²³ B. Czech, *op. cit.*, s. 66.

²⁴ R. Krajewski, *op. cit.*, s. 60.

²⁵ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 września 2000 r., IV CKN 112/00, LEX nr 44291.

²⁶ W. Stojanowska, *Problematyka rozwodów w świetle badań*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1977, s. 74-75.

²⁷ J.S. Piątkowski, *System prawa rodzinnego i opiekuńczego*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1985, s. 237.

²⁸ Kodeks Prawa Kanonicznego – Konstytucja Apostolska z dnia 25 stycznia 1983 r.

ujęcia wspólnoty małżeńskiej, możemy zatem wyinterpretować obowiązek dochowania wzajemnej wierności, gdyż jak stanowią powyższe uregulowania małżeństwo współtworzą dwie osoby, które nie tylko dla dobra małżeństwa, ale i dla dobra wspólnego potomstwa obowiązane są względem siebie do całkowitego dochowania wierności. Problematyka dotycząca praw i obowiązków małżeńskich w dalszym ciągu stanowi obiekt żywej dyskusji pośród kanonistów. Choć omawiany katalog nie został zamknięty, zgodnie z założeniami św. Augustyna do trzech podstawowych dóbr małżeńskich, zaliczyć możemy: potomstwo, wierność i nierozzerwalność. Co więcej, Kościół Katolicki oprócz wskazanych wartości kładzie dodatkowo nacisk na wzajemną miłość małżonków, czego wyrazem są założenia Soboru Watykańskiego II, zgodnie z którymi dobro małżeństwa wprowadzono do powyższego katalogu.

Podobnie jak w przypadku stanowiska doktryny prawniczej, w ujęciu duchowym wskazuje się, iż wierność oznacza wyłączenie osób trzecich ze sfery intymnej małżonków, przy czym dotyczy to również sytuacji, w której jeden z małżonków upoważnia drugiego do naruszenia tego obowiązku²⁹. Jak wskazuje piśmiennictwo katolickie, już na wspomnianym powyżej Soborze Watykańskim II zawieszano wiernych do wierności, a co za tym idzie wyłączności małżeńskiej, powołując się nie tylko na dobro i więź małżonków, ale i również mając na względzie ochronę wspólnych dzieci³⁰.

Reasumując, jak powszechnie wiadomo w prawie kościelnym nie istnieje żaden odpowiednik instytucji rozwodu cywilnego, a na łamach Kościoła małżeństwo może zostać co najwyżej unieważnione, gdyż w ujęciu wyznaniowym jego charakter jest nierozzerwalny³¹. Należy jednak pamiętać, iż niezachowanie wierności samo w sobie nie jest przesłanką orzeczenia takiej nieważności. Zgodnie bowiem z Kanonem 1101 § 2 małżeństwo podlega unieważnieniu jedynie,

gdy „jedna ze stron albo obydwie pozytywnym aktem woli wykluczyłyby samo małżeństwo lub jakiś istotny element małżeństwa, albo jakiś istotny przymiot”. Dodatkowo, strona powodowa musi sporządzić skargę, która pozwoli na obalenie domniemania ważności małżeństwa i co za tym idzie przedstawić dowody, które pozwolą na uznanie nieważności³². Jak wiadomo w procesie kanonicznym dowodzenie jest bardziej skomplikowane niż w przypadku cywilnych postępowań rozwodowych. W związku z powyższym, zdrada może stanowić jeden z czynników mających wpływ na rozstrzygnięcie w przedmiocie nieważności małżeństwa, niemniej jednak nie jest ona wystarczającą przesłanką samoistną w tym zakresie. Dlatego należy pamiętać, iż przyczyny, które zainicjują rozwód w postępowaniu cywilnym, nie zawsze będą stanowiły kanoniczną podstawę stwierdzenia nieważności. Kościół stoi bowiem nieprzerwanie na straży nierozzerwalności związków małżeńskich i jest to z punktu widzenia nauk teologicznych wartość nadrzędna³³.

Podsumowanie

Wierność jest zasadniczą sferą konstytuująca wspólność, jaką jest więź seksualna małżonków. Wiąże się ona bowiem nie tylko z obowiązkiem powstrzymywania się od kontaktów seksualnych z osobami trzecimi, a więc z zupełnym wyłączeniem ich z małżeńskiego pożycia, ale także z obowiązkiem ich utrzymywania w trakcie trwania związku. W istocie, to ona kształtuje całość, którą stanowi wskazane przez ustawodawcę pożycie seksualne małżonków. Co więcej, w piśmiennictwie wskazuje się, iż jest ona pojęciem szerszym i rozciąga się również na wzajemną lojalność i duchową wspólnotę przy jednoczesnym wykluczeniu osób trzecich.

Problematyka wierności małżeńskiej stanowi

²⁹ J. Borucki, *Istotne obowiązki małżeńskie w świetle przepisów prawa kanonicznego i polskiego*, „Studia Włocławskie” 2005, nr 8, s. 260.

³⁰ R. Szychmiller, *Doktryna Soboru Watykańskiego II o celach małżeństwa i jej recepcja w Kodeksie Prawa Kanonicznego z roku 1983*, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 1993, s. 247.

³¹ J. Borucki, *op. cit.*, s. 252.

³² J. Krzywakowska, *Skarga powodowa o nieważność małżeństwa, wymogi materialne i formalne*, „Kościół i Prawo” 2014, vol. 3(16), nr 2.

³³ *Czy zdrada może prowadzić do nieważności małżeństwa?*

<http://prawokanoniczne.org/czy-zdrada-moze-prowadzic-do-niewaznosci-malzenstwa-cz-ii-477/> (online: 08.02.2019).

w literaturze przedmiot licznych dyskusji. Jednocześnie, na jej straży stoją nie tylko przepisy polskiego prawa rodzinnego, które pełnią fundamentalną funkcję ochronną, ale również przepisy prawa kanonicznego, które stanowią swoiste dopełnienie kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Z przyjętego przez Kościół Katolicki ujęcia wspólnoty związku małżeńskiego wyinterpretować bowiem możemy obowiązek całkowitego dochowania wzajemnej wierności.

Ustawodawca nakładając na małżonków obowiązek dochowania wierności, jednocześnie zakazuje zdrady małżeńskiej. Choć nie jest ona bezpośrednio sankcjonowana, to niewątpliwie niesie ze sobą ryzyko rozkładu pożycia związku, co biorąc pod uwagę obowiązek jego trwałego zachowania może zainicjować w przyszłości postępowanie rozwodowe. Wówczas zdradzany małżonek korzysta z szeregu uprawnień w toku sprawy rozwodowej. Niewierna strona w świetle przepisów prawa cywilnego nigdy nie będzie powodem, a co za tym idzie w ocenie sądu może zostać uznana winną rozkładu pożycia. To z kolei skutkuje orzeczeniem o winie i pociąga za sobą dolegliwe dla strony konsekwencje. Jednocześnie, należy pamiętać, iż na gruncie Kodeksu Prawa Kanonicznego nie istnieje żaden odpowiednik znanej prawu świeckiemu instytucji rozwodu, a małżeństwo ma charakter nierozdzielny i może zostać jedynie unieważnione. Obowiązek wierności gaśnie zatem dopiero z chwilą unieważnienia bądź ustania związku małżeńskiego i samo złożenie pozwu nie jest równoznaczne *de lege lata* z jego zniesieniem.

Bibliografia

- Borucki J., *Istotne obowiązki małżeńskie w świetle przepisów prawa kanonicznego i polskiego*, „Studia Włocławskie” 2005, nr 8.
- Czech B., *Z problematyki winy rozkładu pożycia małżeńskiego w związku z obowiązkiem wierności małżeńskiej*, [w:] M. Koska, J. Słyka (red.), *W trosce o rodzinę. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Wandy Stojanowskiej*, Beck, Warszawa 2008.
- Grzybowski S., Różański I., *Prawo małżeńskie. Komentarz*, Księgarnia Powszechna, Kraków 1946.
- Grzybowski S., *Prawo rodzinne: zarys wykładu*, PWN, Warszawa 1980.

- Haak H., *Zawarcie małżeństwa, Komentarz*, TNOiK, Toruń 1999.
- Haak H., *Kodeks rodzinny i opiekuńczy – komentarz*, TNOiK, Toruń 2009.
- Jadczak-Żebrowska M., *Prawa i obowiązki małżonków*, Wolters Kluwer, Białystok 2014.
- Kot-Kamińska M., *Temat zdrady małżeńskiej w piśmiennictwie*, „Seksuologia Polska” 2006, nr 4(1).
- Krajewski R., *Podstawy prawa rodzinnego*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2003.
- Krajewski R., *Prawa i obowiązki seksualne małżonków: Studium prawne nad normą i patologią zachowań*, Wolters Kluwer, Warszawa 2009.
- Krzywakowska J., *Skarga powodowa o nieważność małżeństwa, wymogi materialne i formalne*, „Kościół i Prawo” 2014, vol. 3(16), nr 2.
- Olejniczak A., *Materialnoprawne przesłanki udzielenia rozwodu*, Instytut Działalności Publicznej, Poznań 1980.
- Piątkowski J.S., *System prawa rodzinnego i opiekuńczego*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1985.
- Smyczyński T., *Prawa i obowiązki małżonków*, „Studia Prawa Prywatnego” 2007, nr 2.
- Sokołowski T., *Prawo rodzinne: zarys wykładu*, Ars Boni et aequi, Poznań 2003.
- Stojanowska W., *Problematyka rozwodów w świetle badań*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1977.
- Strzebińczyk J., *Prawo rodzinne*, Wolters Kluwer, Warszawa 2013.
- Sztychmiller R., *Doktryna Soboru Watykańskiego II o celach małżeństwa i jej recepcja w Kodeksie Prawa Kanonicznego z roku 1983*, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 1993.

Akty prawne

- Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. 1964 nr 9 poz. 59 z późn. zm.).

Orzecznictwo

- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 września 2000 r., IV CKN 112/00, LEX nr 44291.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 grudnia 2000 r., I CKN 1129/99, LEX nr 51635.

Źródła internetowe

- Czy zdrada może prowadzić do nieważności małżeństwa?* <http://prawokanoniczne.org/czy-zdrada-moze-prowadzic-do-niewaznosci-malzenstwa-cz-ii-477/> (online: 8.02.2019).
- Synonim.net, zdrada małżeńska*, <https://synonim.net/synonim/zdrada+malzenstwa> (online: 8.02.2019).
- Antonimy.net, zdrada*, <https://antonimy.net/antonim/zdrada> (online: 8.02.2019).

DUTY OF MARITAL FIDELITY ACCORDING TO POLISH JUDICIAL SYSTEM AND LEGAL CONSEQUENCES OF INFIDELITY

Summary

The purpose of this science paper is to explain duty of marital fidelity according to Family Law Code and Christian law. What is more, it will describe infidelity as a one of the major causes of divorce and how it can impact the divorce process in the future. In addition this article accurately shows why state of matrimony entails obligation of physical and emotional fidelity of the spouses. It will also lists differences between Christian annulment and civil divorce which is caused by cheating.

Keywords: fidelity, infidelity, divorce, marriage, cheating.

ISSN (w trakcie nadania)

